

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

*En valmöjlighet mellan hävning och
ogiltighet vid aktiebolagsförvärv?
- ur ett ersättningsperspektiv.*

Filosofie Magisteruppsats i Affärsrätt

Författare: Henric Olsson

Handledare: Professor Torbjörn Ingvarsson

Inlämningsdatum 2015-05-10

Stockholm maj 2015

Magisteruppsats i Affärsrätt

Titel:	En valmöjlighet mellan hävning och ogiltighet vid aktiebolagsförvärv? - ur ett ersättningsperspektiv.
Författare:	Henric Olsson
Handledare:	Professor Torbjörn Ingvarsson
Datum:	2015-05-10
Ämnesord	Ogiltighet, hävning, valrätt, aktiebolagsförvärv

Sammanfattning

Det kan idag vid förvärv av aktiebolag uppkomma situationer där rekvisiten för både ogiltighet, enligt avtalslagen, och hävning, enligt köplagen, är uppfyllda. Frågan blir då huruvida part har en möjlighet att välja vilket institut denne vill använda sig av för att försöka få rättelse för det fel denne anser är begånget. I stort handlar frågan om kampen mellan generell avtalsrätt och speciell avtalsrätt. Kan en sökande part välja mellan två olika ersättningsanspråk eller är ett val redan förutbestämt?

Frågan kan tyckas vara av marginell vikt då de till synes kan ses som två väldigt lika institut. Valet kan dock resultera i enorma skillnader när det kommer till det potentiella ersättningsanspråket. Hävningsinstitutet ersätter vanligtvis det positiva kontraktsintresset medan ogiltighetsinstitutet, via utomobligatoriska ersättningsregler, endast ämnar att ersätta det negativa intresset. Beroende på hur förhandlingarna och det aktuella förvärvet har gått till kan de olika ersättningsanspråken erbjuda fundamentalt olika ersättningar.

Det har historiskt sett hävdats att part inte skall få välja mellan anspråken bland annat enbart på grunden att det ena är mer lönsamt än det andra. Författaren kommer dock till slutsatsen att det, i de fall det uppstår en valmöjlighet mellan instituten, alltid föreligger ett så klandervärt beteende från den svarande parten att det inte finns någon anledning för rättsordningen att skydda denne genom att begränsa den sökandes, och förfördelade partens, ersättningsanspråk.

Master's Thesis in Commercial law

Title: Is there a choice between cancellation and invalidity regulations when acquiring a limited company?
- from a compensation perspective.

Author: Henric Olsson

Tutor: Professor Torbjörn Ingvarsson

Date: 2015-05-10

Subject terms: Invalidity of contracts, cancelation of contracts, right of choice

---

Abstract

When acquiring a limited company, situations can arise where the prerequisites of both invalidity, under the Swedish Contracts Act, and cancellation, under the Swedish Sale of Goods Act, are met. The question then arises whether the party has an option which regulation they wish to use in order to seek damages for the wrong he believes has been committed. Can an applicant party choose between the two different claims or is it pre-determined?

The question may seem to be of marginal importance as they can be seen as two very similar regulations. However, the choice could result in substantial differences in damages. The cancellation regulation generally reward positive contractual liability, while the invalidity regulation, through law of tort, only intends to replace the negative interest. Depending on how the negotiations and the acquisition has proceeded, the different principals of liability can offer fundamentally different compensation.

It has historically been argued that parties should not be allowed to choose between claims based solely on the basis that one is more profitable than the other. The author, however, concludes that, in cases where there is a choice between the regulations, it always exists such a fraudulent behavior by the defendant that there is no reason for the legal system to protect them by restricting the aggrieved party's compensation claim.

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund.....	1
1.2	Syfte	2
1.3	Problemformulering.....	3
1.4	Metod och material.....	4
1.5	Avgränsningar	5
1.6	Disposition.....	5
2	Aktiebolagsförvärv	7
2.1	Definition	7
2.2	Värderingsmetoder.....	8
3	Hävningsinstitutet	11
3.1	Köplagens tillämplighet på förvärv av aktiebolag	11
3.1.1	Inledning	11
3.1.2	Rt 2002 1110	13
3.1.2.1	<i>Omständigheter</i>	13
3.1.2.2	<i>Høyesteretten</i>	15
3.1.3	Skiljedom meddelad 1986	16
3.1.4	Doktrin	17
3.2	Hävningsinstitutet.....	18
3.2.1	Allmänt.....	18
3.2.2	Tillämpning	19
3.2.3	Väsentlighetskravet	21
3.3	Verkningar/Rättsföljder	22
3.4	Skadestånd	23
3.4.1	Förutsättningar för skadestånd vid fel i varan	23
3.4.2	Förutsättningar för skadestånd vid dröjsmål	25
3.4.3	Beräkning av skadestånd	26
4	Ogiltighetsinstitutet.....	29
4.1	Avtalslagens tillämplighet på förvärv av aktiebolag	29
4.2	Ogiltighet	30
4.2.1	Allmänt.....	30
4.2.2	Tillämplighet.....	32
4.2.3	Rättsföljder	35
4.3	Förutsättningsläran.....	36
4.4	Skadestånd	38
4.4.1	Förutsättningar för skadestånd vid ogiltighet	38
4.4.2	Skadeståndets omfattning.....	40
4.4.2.1	<i>Allmänt</i>	40
4.4.2.2	<i>Det negativa intresset</i>	41
5	Analys av institutens likheter och olikheter	44
5.1	Inledning.....	44
5.2	Institutens likheter och olikheter	44
5.2.1	Karaktär	44
5.2.2	Tillämpning	45
5.2.3	Verkningar	45

5.2.4 Skadestånd.....	46
5.2.4.1 Förutsättningar för skadestånd.....	46
5.2.4.2 Skadeståndets omfattning	47
6 Analys av valrätten.....	48
7 Slutsats	51
Referenslista	52

I Inledning

I.1 Bakgrund

Historiskt sett har ofta en grundläggande uppdelning mellan civilrätt och offentlig rätt skett inom juridiken. I civilrätten inkluderas de rättsregler som handhar de situationer som uppstår internt inom den privata sektorn. Hit hör bland annat regler om tjänsteavtal, äktenskap, arv, avtal i allmänhet och köp av såväl lös som fast egendom. Köp- och avtalsrätten hör således primärt till den civilrättsliga delen i denna uppdelning. Medan offentlig rätt reglerar de situationer som uppstår mellan den offentliga sektorn och det civila.¹

Förpliktelser som grundar sig på avtal härrör till avtalsrätten. Avtalsrätten reglerar både hur avtal uppkommer samt under vilka specifika förutsättningar de är att anse som ogiltiga. Vidare inkluderar avtalsrätten allmänna regler för hur avtal skall tolkas, avtalstolkning. För att kunna fastställa den specifika innebörden av förpliktelser får vi vända oss till det som brukar kallas *speciell avtalsrätt*. Den *speciella avtalsrätten* är egentligen inte ett homogent rättsområde utan består snarare av flera mindre områden som var för sig är specialiserat på en specifik avtalstyp, som exempelvis köprätten för köpeavtal.²

Den idag vanligaste transaktionen bland såväl fysiska som juridiska personer är förmodligen just köpetransaktionen. Köpetransaktionen sker överallt omkring oss vare sig det gäller en kopp kaffe på det lokala caféet eller som i denna framställnings aktuella fall, köp av ett aktiebolag.³ De flesta av dessa transaktioner regleras via köplagen som reglerar köp av all lös egendom.⁴

Vi har således å ena sidan den *allmänna avtalsrätten*, som reglerar samtliga avtalsformer, och å andra sidan *speciell avtalsrätt* som mer i detalj reglerar den specifika avtalsformen och dess säregna problematik. Båda instituten reglerar således köpeavtal men gör oftast

---

¹ B., Lehrberg, Köprätt enligt 1990 års köplag, s. 25.

² B., Lehrberg, Köprätt enligt 1990 års köplag, s. 26f.

³ J., Ramberg, J., Herre, Allmän köprätt s. 13 ff.

⁴ 1§ KöpL.

anspråk på att reglera olika frågeställningar. Dessa frågeställningar kan dock komma att vara mycket närliggande och ibland kan instituten försöka reglera samma situation.

När en aktiebolagsförvärvande part blir svikligt förledd under avtalsförhandlingarna angående exempelvis bolagets räkenskaper, kan både rekvisiten för svek enligt 30 § avtalslagen och till exempel fel i varan enligt 17 – 18 §§ KöpL vara uppfyllda. Frågan uppstår då om den förledd parten fritt skall få välja mellan de två eller om han primärt är hänvisad till den ena. Otvivelaktigt är dock att båda instituten reglerar det uppkomna scenariot och att båda instituten är sammankopplade med latent ersättningsanspråk.

Det beskrivna scenariot har nu tornat upp till en kamp mellan allmän avtalsrätt och speciell avtalsrätt. Vilken lag ska reglera vad eller ska den förfördelade parten få välja fritt? Utöver detta tillkommer den skilda ersättningsregleringen, köplagen innefattar ett eget regelverk för skadestånd vid fel i varan medan ogiltighetsreglerna kan resultera i utomobligatoriskt skadestånd via skadeståndslagen.

Denna problematik har länge varit omdiskuterad i såväl svensk som nordisk och europeisk doktrin. Redan 1956 skrev Rodhe att det kan uppkomma ”en konkurrens mellan avtalslagens ogiltighetsregler och reglerna om försummelse av upplysningsplikt så som hinder för avvikelers relevans”⁵. I NJA 2007 s. 86 yttrar dock HD att den sökande parten alltid har en valmöjlighet mellan ogiltighetsinstitutet och felreglerna. I rättsfallet är det dock 4 kap. Jordabalkens felregler som är aktuella. De köprättsliga regleringarna kring fastigheter har alltid ansett som något avskilt från den övriga köprättsliga regleringen vilken med all tydlighet syns i det faktum att den även regleras helt separat från övrig köprätt. Frågan blir sålunda hur detta rättsfall påverkar övriga fall där konkurrensen mellan de två instituten aktualiseras.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att klargöra och diskutera den problematik som uppkommer vid de situationer då rekvisiten för både hävning och ogiltighet av ett bolagsförvärv samtidigt är uppfyllda. Särskild vikt kommer att läggas på frågorna om det föreligger en

---

⁵ K. Rodhe, Obligationsrätt, § 29 vid not 96 – 97 (s. 346).

valmöjlighet, för den sökande parten, mellan dessa två alternativ och om dennes ersättningsanspråk påverkas av denna potentiella valrätt.

1.3 Problemformulering

Det har av flertalet författare historiskt sett hävdats att vid det scenario, att både rekvisiten för hävning enligt KöpL och ogiltighet enligt AvtL är uppfyllda, hävningen skall ha företräde. Flera olika grunder har anförts för detta, dock har ingen, författaren veterligen, diskuterat frågan efter NJA 2007 s. 86 tillkomst. Högsta domstolen uttalar i det nämnda fallet att:

”köparen inte är bunden av ett köpeavtal, som tillkommit genom svek eller där omständigheterna vid dess tillkomst var sådana att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om dem åberopa rättshandlingen och säljaren måste antas ha haft sådan vetskap, framgår av 30 § respektive 33 § avtalslagen. Men köparen kan i dessa fall välja att i stället betrakta avtalet som giltigt och utkräva ansvar enligt reglerna om fel.”

NJA 2007 s. 86 avsåg dock fastighetsförvärv och inte aktieförvärv. Frågan som uppstår är således hur allmängiltigt högsta domstolen uttalande får anses vara. Kan detta, ändock prejudicerande rättsfall, anses gälla alla slag av köpeavtal? Eller varierar bäringen av detta rättsfall beroende på det traderade egendomslaget?

Om valrätten, oavsett egendomslag, får anses fastlagd genom NJA 2007 s. 86 resulterar detta i två vitt skilda ersättningsanspråk för den förfördelade parten. Det har tidigare hävdats i doktrinen att den yrkande parten inte ska få välja det ersättningsanspråk som för honom själv ter sig mest fördelaktigt. Det bör här inte finnas något skyddsintresse av den felande parten och således synes det inte finnas någon anledning att frånta den yrkande parten dess valmöjlighet.

Av denna anledning ska uppsatsen söka svar på frågorna:

- *Bör det föreligga en valrätt likt den som fastslogs i NJA 2007 s. 86 när det kommer till aktieförvärv?*

I det fall svaret på frågan ovan är jakande skall författaren även försöka svara på frågan:

- *Vilken betydelse får detta för den förfördelade partens ersättningsanspråk?*

I.4 Metod och material

Uppsatsen kommer genomgående att använda sig av en *rättsvetenskaplig metod*⁶. Den rättsvetenskapliga metoden är bred och inkluderar flertalet metoder. Med anledning av framställningens syfte är för denna framställning rättskälleläran samt den komparativa metoden av störst användning. Av denna anledning har lagar, lagförarbeten, praxis och doktrin att analyseras i en hierarkisk ordning. Vidare kommer en komparativ metod användas för att väga de två instituten emot varandra för att på tydligast möjliga vis påvisa deras skillnader och likheter.⁷

Samspelet mellan hävning och ogiltighet har under lång tid varit omtvistad i doktrin vilket lett till att mycket litteratur idag är till åren. Detta är något som måste beaktas och alltid bäras i åtanke då doktrin bedöms och analyseras. Dock har den underliggande rättsteorin under längre tid förblivit oförändrad vilket ger att äldre doktrin inte nödvändigtvis behöver vara förlegad. En del av den litteratur som använts under arbetets gång kan därför uppfattas så som utdaterad. Ogiltighetsinstitutet är dock sedan gammalt etablerad i svensk rätt och fram för allt lagtexten är i stort oförändrad sedan dess tillkomst i början av 1900-talet. Detta ger att mycket av det som utgör framställningens grund kommenterats under lång tid och att det av denna anledning finns mycket bra och fortfarande giltiga resonemang i den tidigare litteraturen.

För att kunna ge läsaren en grundläggande förståelse för den teoretiska problematik som är denna uppsats bas kommer även grunderna till de två olika instituten att förklaras. Några av de problem som behandlas i uppsatsen är inte på något vis specifika för just bolagsförvärv. Författaren har ändå valt att behandla dessa problem för att uppsatsen skall vara så heltäckande som möjligt.

Förarbeten till, för framställningen, aktuella lagar har använts ingående genom hela arbetsprocessen då det ofta finns god vägledning att finna i dessa när det kommer till att klargöra bakgrund till regleringar, vad regleringarna är avsedda att omfatta samt vilken funktion de aktuella regleringarna avsetts ha. Vidare är förarbeten generellt sett mycket mer utförligt skrivna än den slutgiltiga lagtexten just för att fylla denna funktion.

---

⁶ C., Sandgren, Rättsvetenskap för uppsatsförfattare, 2: upplagen, Norstedts Juridik, Vällingby, s. 39.

⁷ Ibid., s. 39.

Praxis har precis som förarbeten används löpande genom framställningen. Då, som redan nämnts, prejudicerande instans inte prövat framställnings frågeställning direkt har praxis istället används för att söka mer allmän ledning i delfrågor som varit av vikt för framställningen. Då den aktuella frågeställningen inte prövats av prejudicerande instans i Sverige har ett norskt rättsfall presenterats och analyserats. Även om rättsfallet inte behandlar svenskrätt så får det ändå anses vara av stort intresse då de nordiska länderna under mycket lång tid haft liknande köprättsliga regleringar som resultat av omfattande samarbeten i samband med lagstiftning. Således går det att dra flera och stora paralleller mellan det norska rättsfallet och hur ett liknande fall potentiellt hade hanterats i Sverige. Av liknande anledningar har en svensk skiljedom används även om denna inte heller är prejudicerande ger det en bra inblick i hur erfarna svenska jurister har angripit den för framställningen aktuella problematiken.

1.5 Avgränsningar

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att utreda hur hävningsinstitutet korrelerar med ogiltighetsinstitutet vid bolagsförvärv. Författar gör inget anspråk på att försöka vara heltäckande i sin beskrivning av bolagsförvärvet utan försöker endast förklarat ämnet för att läsaren skall kunna förstå bakgrunden till uppsatsens huvudproblematik. Av denna anledning har således stora delar av bolagsförvärvens komplexitet utelämnats.

1.6 Disposition

Den fortsatta framställningen av uppsatsen följer en disposition författaren funnit lämplig i relation till uppsatsens syfte. För att på tydligast möjliga vis belysa problematiken kring de situationer där både hävning och ogiltighetsförklaring kan bli aktuellt vid bolagsförvärv innehåller *andra* kapitlet en beskrivning av bolagsförvärv som företeelse samt dess uppbyggnad och komplexa karaktär. Detta för att redan inledningsvis ge läsaren en grundläggande förståelse för bolagsförvärvens något hybrida konstruktion.

Uppsatsens *tredje* kapitel beskriver köplagens tillämplighet på bolagsförvärv och hävningsinstitutets uppbyggnad samt rekvisit. I det *fjärde* kapitlet redogörs för de avtalsrättsliga ogiltighetsregler som parallellt torde vara tillämpliga på de flesta bolagsförvärv. Kapitel tre och fyra redogör således för de regelverk som uppsatsens problematik bygger på och är därför uppsatsens primära bas och syfte.

Kapitel *fem* kommer att bestå av en jämförande analys av de två berörda instituten för att ge läsaren en bättre förståelse av skillnader och likheter mellan de rättsföljder de olika instituten ger. Det efterföljande *sjätte kapitlet* utgör framställningens huvudanalys och består av en analys av valrätten. Det *åttonde* och sista kapitlet kommer att innefatta författarens slutsats med utgångspunkt i den presenterade analysen.

2 Aktiebolagsförvärv

2.1 Definition

Frågan om när ett aktieköp skall klassificeras som ett aktiebolagsförvärv och inte enbart som ett köp av lösa aktier har sin kärna i vilka rättsliga fakta (rättsfakta) som skall föreligga för att köpeobjektet skall anses utgöra bolaget som entitet istället för de aktier som faktiskt traderas. Det finns i svensk doktrin primärt tre olika synsätt när det kommer till att definiera aktiebolagsförvärv.⁸

Den första ståndpunkten baseras på att ett aktiebolags samtliga aktier skall överföras från säljaren till köparen för att det skall ses som ett aktiebolagsförvärv.⁹ Detta var även fallet den gången som köplagens tillämpning på denna sorts transaktioner varit uppe till bedömning i Högsta domstolen (HD).¹⁰

Den andra ståndpunkten som ofta företrädd av Karnell baseras på att ett faktiskt bestämmande inflytande lämnar säljaren. Således finns inget krav på att köparen i sig förvärvar ett bestämmande inflytande utan vikten ligger på att säljaren avhänder sig sitt.¹¹ Detta poängterar Karnell genom att hänvisa till det faktum att det inte talas om aktiebolagsförvärv i det fall en majoritetsställning förvärvas från flertalet minoritetsägare.¹²

Den tredje ståndpunkten baseras på det faktum att säljaren vid tidpunkten för överlåtelsen innehar ett bestämmande inflytande över bolaget. Det läggs här ingen vikt på hur mycket köparen faktiskt förvärvar av bolaget utan det avgörande är som sagt säljarens position vid överlåtelsen. Detta motiveras genom att hänvisa till säljarens möjlighet till insyn i aktiebolaget då han besitter ett bestämmande inflytande. Med denna insyn borde säljaren,

---

⁸ O., Åhman, *Betydelseprövning vid företagsöverlåtelser*, SvJT 1990, s. 480.

⁹ S., Lindskog, *Förhandlingsspelet*, s. 186.

¹⁰ NJA 1976 s. 341.

¹¹ G., Karnell, Om värdefel vid överlåtelse av rörelsedrivande aktiebolag, Fs Rodhe, s. 271.

¹² G., Karnell, Om värdefel vid överlåtelse av rörelsedrivande aktiebolag, Fs Rodhe, Fotnot 1.

i vissa speciella fall, till och med ha sådan insyn i aktiebolaget att han ska kunna ställas till svars inför KöpL hårdare felregler.¹³

Almén har uttalat att en aktie inte är att anse som felaktig endast på den grund att dess värde understiger köpeskillingen. Stöd för detta har hämtats i Skuldebrevslagen¹⁴ 9 § 2 st. som stadgar att överlåtaren inte svarar för gäldenärens betalningsförmåga.¹⁵ Jämförelsevis garanterar inte en aktiesäljare att bolaget faktiskt kan realisera aktiens värde vid en eventuell likvidation. Samtidigt har Almén uttalat angående rörelseöverlåtelse att ”det torde kunna för visst antagas att det är de om köp gällande rättsgrundsatserna” som skall appliceras. En diskussion angående dessa alternativ blir således ofta enformig och synes stanna vid frågan vad som överlåtits, en eller flera aktier alternativt den verksamhet aktierna faktiskt representerar.¹⁶ Det som kan konstateras är dock för att det överhuvud skall kunna diskuteras huruvida något är ett aktiebolagsförvärv en stor mängd akter torde bytt ägare.

2.2 Värderingsmetoder

Vid köp av aktier måste köparen alltid göra en egen bedömning av vad som utgör rätt pris för det som eventuellt skall förvärvas. Köparens motiv till förvärvet kan variera kraftigt och av denna anledning kan värderingen av bolaget också skifta beroende på köpare. Utöver köparens motiv, som är en ytterst subjektiv värdegrund, finns även mer vedertagna objektiva värderingsmetoder. De tre vanligaste är substansvärdeметoden, avkastningsvärdeметoden samt marknadsvärdeметoden.¹⁷

En värdering enligt substansvärdeметoden innebär att ett bolag värderas till summan av alla dess tillgångar med avdrag för skulder¹⁸. Det är i större bolag praktiskt sett omöjligt för en presumtiv köpare att själv kontrollera alla tillgångar i ett bolag. Detta har resulterat i att köparen får ta avstamp i bolagets balansräkning och sen kontrollera enstaka poster

---

¹³ A., Johansson, Undersökningsplikt vid Aktiebolagsförvärv – Frågor beträffande köplagens tillämpning vid förvärv av aktiebolag, SvJT 1990 s 91.

¹⁴ Lag (1936:81) om skuldebrev, nedan SkL.

¹⁵ T., Almén, Om köp och byte av lös egendom, 4:e uppl., 1960, §§ 42 – 54 vid not 64.

¹⁶ G., Karnell, *Värdefel vid överlåtelse av rörelsedrivande aktiebolag*, Festskrift till Knut Rodhe, 1976, s. 274.

¹⁷ C., Hultmark, Kontraktsbrott vid köp av aktie, s. 43.

¹⁸ Med skulder menas här alla skulder som bolaget vid tidpunkten har och de som bolaget vet kommer att uppkomma, till exempelvis latent skatteskulder.

som är av speciellt intresse eller som en del av en stickprovskontroll. Att kontrollera tillgångar i ett främmande bolag utan bolagets samtycke är mycket svårt och ofta till och med omöjligt. Vilket ger att substansvärdeometoden ofta kräver att den presumtive köparen redan inlett förhandlingar med säljaren. Till detta tillkommer problematiken angående den i svensk redovisningen härskade försiktighetsprincipen. Försiktighetsprincipen leder till att tillgångar ofta är undervärderade medan skulder tenderar att vara övervärderade. Den största nackdelen med substansvärdeometoden är att den inte tar någon hänsyn till andra värden är de som återfinns i balansräkningen. Således tas ingen hänsyn till bolaget ställning på marknaden eller övriga för- och nackdelar bolaget kan ha utanför balansräkningen. Substansvärdeometoden lämpar sig bäst vid de tillfällen då bolaget ska säljas genom inkråmsöverlåtelse eller som ett minimum värde vid aktieöverlåtelse där justering senare kan ske för eventuella övervärden som inte speglas i balansräkningen.¹⁹

Avkastningsvärdeometoden innebär en värdering baserad på bolagets presumerade framtida vinst. Således tas ingen hänsyn till ”faktiska”, bokförda värden utan intresset läggs på den avkastning bolaget kan generera till sina nya ägare. Den framtida presumtiva vinsten baseras på analyser av historisk avkastning tillsammans med aktuella analyser av bolaget och dess affärsmöjligheter. Efter att en framtida presumtiv vinst är fastställd multipliceras denna med en koefficient som bestäms av köparens krav på bland annat avkastning, kapitalkostnader och skattekonsekvenser. Vidare måste även eventuella synergieffekter beaktas dock vanligtvis utanför koefficientberäkningen.²⁰

Avkastningsvärdeometoden används ofta på bolag vars värde inte uppfattas speglas i balansräkningen, exempelvis bolag med starkt humankapital eller viktiga patent. Vidare används avkastningsmetoden nästan uteslutande då bolaget planeras att drivas vidare, då avkastningen annars är betydelselös investeringsgrund. Värderingsmetoden kompletteras ofta av substansvärdeometoden för att avgöra, precis som nämnt ovan, ett minimum värde.²¹

---

¹⁹ C., Hultmark, Kontraktsbrott vid köp av aktie, s. 44f.

²⁰ C., Hultmark, Kontraktsbrott vid köp av aktie, s. 45f.

²¹ C., Hultmark, Kontraktsbrott vid köp av aktie, s. 47.

Marknadsvärdesmetoden är egentligen ingen värderingsmetod i samma mening som avkastningsmetoden och substansvärdemetoden. Metoden baseras på att bolaget värderas till det börsvärde som under en bestämt tid givits bolaget. Köparen litar helt enkelt på att marknaden redan har värderat bolaget korrekt, dock bör sägas att en eventuell köpare inte har mycket annat val än att acceptera marknadens värdering av bolaget. Det måste tros allt finnas säljare till den aktiekurs han väljer att lägga sitt uppköpserbjudande på. Köparen bör dock anse att det finns ett mervärde i bolaget som marknaden inte uppmärksammat alternativt kan utnyttja. De mervärden som marknaden inte kan utnyttja är primärt synergieffekter och skattekonsekvenser. Detta resulterar vanligtvis i att en köpare tar en genomsnittlig aktiekurs och erbjuder ett visst procentpåslag för att komma över en större andel aktier. Som framgår av tillvägagångssättet är metoden nästan uteslutande tillämpbar på marknadsnoterade bolag.²²

---

²² C., Hultmark, Kontraktsbrott vid köp av aktie, s. 44.

3 Hävningsinstitutet

3.1 Köplagens tillämplighet på förvärv av aktiebolag

3.1.1 Inledning

Som framgår av 1 § KöpL är köplagen tillämplig på köp av lös egendom. Lös egendom innefattar som bekant allt från aktier till fritidsbåtar eller lite mer exakt, allt som inte klassificeras som fast egendom enligt jordabalken²³. Således går det att fastställa en formellt korrekt tillämpning av köplagen på aktiebolagsförvärv. Dock framgår det av lagförarbetena att lagen primärt tar sikte på, och är utformad för, köp av lösöre och att detta vid fall med övrig lös egendom kan ”motivera avsteg från de regler som gäller i fråga om köp av lös egendom i allmänhet”²⁴. Vidare nämner lagförarbetena att 9 § 2 mom. SkbrL skulle kunna vara en sådan reglering som träder in istället för eller jämte den köprättsliga.²⁵

Möjligheten att tillämpa köplagens regler kan dock drastiskt förändras i de fall parterna valt att aktivt avtala bort dem eller reglerat frågor annorlunda än vad som görs inom köplagens regelverk. Köplagens dispositivitet kommer till uttryck i dess tredje paragraf som stadgar att lagens bestämmelser inte skall tillämpas i den mån annat följer av avtalet, partsbruk, handelsbruk eller annan sedvänja som parterna måste anses bundna av. Paragrafen ger således inte uttryck för något formkrav för avvikelser från köplagen utan allt som ligger till grund för avtalet kan komma att utesluta lagens tillämplighet. Således blir de villkor som kan anses blivit en del av avtalet mellan parterna gällande före en tillämpning av köplagen. Vanligtvis är det dock som sagt uttryckliga avtalsregleringar som leder till ett uteslutande av specifika lagregleringar.²⁶

Att köplagen är dispositiv innebär, som precis framgått ovan, att det råder avtalsfrihet på de områden som lagen avser reglera. Avtalsfriheten är dock inte fullständig då flertalet andra lagar begränsar den totala friheten såsom ogiltighetsreglerna i avtalslagen,

---

²³ Jordabalk (1970:994), nedan JB.

²⁴ Prop. 1988/89:76 s. 61.

²⁵ Prop. 1988/89:76 s. 60f.

²⁶ B., Lehrberg, Köprätt enligt 1990 års köplag, s. 85ff.

marknadsföringslagen²⁷ och lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare²⁸. Denna dispositiva karaktär leder vidare till att köplagens regler får agera som utfyllnad vid de tillfällen det saknas reglering i det specifika avtalet.²⁹

Vid de fall då köplagens tillämplighet i stort faller bort rör det sig vanligtvis om att parterna valt att använda standardavtal eller i alla fall delar av ett sådant, standardvillkor. Detta blev särskilt vanligt under den gamla köplagen³⁰ med anledning av att parterna ville undkomma den ofta tillsynes stränga reglering gällande säljarens felansvar och då specifikt säljarens ansvar för dröjsmål.³¹ Vidare kan sanktionsreglerna överlag uppfattas som olämpliga. När företaget väl är i köparens händer kan det förändras under mycket kort tid, vilket resulterar i att hävning ofta ansetts som en mindre lämplig utväg och har därför ofta begränsats. Även prisavdrag kan resultera i komplexa situationer och då vanligtvis ur skattesympunkt.³²

Det saknas för närvarande prejudicerande och vägledande avgöranden från Högsta domstolen angående tillämpningen av köplagens felregler vid aktiebolagsförvärv. NJA 1976 s. 341 tar dock upp frågan om huruvida en uttrycklig garanti i ett köpekontrakt för ett aktiebolag skulle regleras av de reklamations- och preskriptionsregler som återfanns i den gamla köplagen. Högsta domstolen anförde angående köplagens tillämpning att:

”[...]parterna icke avsett att föreskriva annat än att bristande betalning från en gäldenärs sida presumeras innefatta ett fel i det som överlåtits och att O har att svara för detta fel i överensstämmelse med vad som enligt köplagen gäller för det fall att godset vid köpet saknar egenskap som kan anses tillförsäkrad. Med denna tolkning av garantiåtagandet ter det sig följdriktigt att anse även köplagens reklamations- och preskriptionsregler tillämpliga.”

Här binds således köplagens tillämpning an till parternas utformning av säljarens garanti i köpekontraktet. Vidare uttalar HD att det i det aktuella fallet ligger mindre nära till hands

---

²⁷ Marknadsföringslagen (2008:486)

²⁸ Lag (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare.

²⁹ B., Lehrberg, Köprätt enligt 1990 års köplag, s. 87.

³⁰ Lag (1905:38 s.1) om köp och byte av lös egendom, nedan gamla köplagen.

³¹ B., Lehrberg, Köprätt enligt 1990 års köplag, s. 87f.

³² S., Lindskog, Förhandlingsspelet, s. 188.

att prata om ”fel i godset” i köplagens mening men att det står parterna helt fritt att själva avtala om vad som skall anses som ”fel i godset”. Då den aktuella garantin inte heller innehöll något annat än en precisering av det ansvar som utgår enligt köplagsenliga garantier fann HD att köplagens reklimations- och preskriptionsregler inte är oförenliga med den aktuella garantiklausulen. Avslutningsvis fann HD att den socialekonomiska tanken i köplagen, om att så snabbt som möjligt reglera avtalsparternas mellanhavanden, passar väl in även vid överlåtelser av det aktuella slaget.

Av NJA 1976 s. 341 går det således att dra slutsatsen att köplagens regler mycket väl kan agera som komplement eller utfyllnad i de fall det underliggande avtalet knyter an till köplagen, om än inte uttryckligen. Lika klart är det dock inte huruvida köplagens felregler per automatik skall appliceras på aktiebolagsförvärv. I NJA 1945 s. 305 hade samtliga aktier i ett fastighetsbolag sålts med garantin att aktiebolaget var ägare till en fastighet som i befintligt skick ingick i köpet. Köparen yrkade skadestånd på grunden att säljaren underlåtit att upplysa om att en nyligen uppförd skorsten inte var föreskriftsenlig.

HD dömde i det aktuella fallet tillsynes enligt fastighetsrättsliga regler och säljaren fick således svara enligt ett utvidgat ansvar i jämförelse med skuldebrevslagen mycket begränsande ansvar. Värt att notera i fallet är dock att fastigheten var aktiebolagets enda tillgång och aktiebolagsformen således blev en ”överflödig omgång” vilket inte är fallet då ett rörelsedrivande aktiebolag överläts. Fallet påvisar dock HDs obenägenhet att tillämpa skuldebrevslagen på aktieförvärv men ger inte någon klar ledning i fall då aktiebolaget inte innehar denna ”singulära beskaffenhet”. Frågan har som sagt aldrig prövats av HD och något starkt prejudikat går således inte att finna, dock går viss ledning att finna i ett norskt rättsfall från 2002, en svensk skiljedom publicerad 1986 samt doktrin.

3.1.2 Rt 2002 I 110

3.1.2.1 Omständigheter

Peter Bodum AS, nedan Bodum, var ett danskt bolag som tillverkade och sålde köksartiklar under det erkända varumärket Bodum. Under 1997 ville Bodum stärka sin position på den norska marknaden och tog därför kontakt med Lars Blyverket som en längre tid bedrivit försäljningsverksamhet av köksartiklar i Norge. Bodum hade tidigare marknadsfört och sålt sina varor i Norge genom en försäljningsagentur. Efter förhandlingar med Blyverket slöts ett avtal som trädde i kraft 1 oktober 1997. Enligt

avtalet kunde Blyverket överlåta sina försäljningsrättigheter till ett bolag som han kontrollerade, vilket han omedelbart också gjorde.

Mottagaren av försäljningsrättigheterna var Kjøkkenpartneren AS, nedan Kjøkkenpartneren, med ett aktiekapital om 450 000 NOK. Blyverket ägde 90 procent av Kjøkkenpartneren och var verkställande direktör, de resterande aktierna ägdes av styrelseordförande Stein Erik Jensen. Detta ägarförhållande återfanns även i ett annat bolag, Eva Norge AS, som bedrivit handel med köksartiklar tidigare. Efter en kortare tid önskade dock Blyverket att minska sitt ägande och sålde därför av 35 procent av Kjøkkenpartneren till tre av bolagets styrelseledamöter samt fyra andra personer. Vid denna tidpunkt var det alltså samma personer som styrde Kjøkkenpartneren och Eva Norge AS, de båda bolaget hade samma verkställande direktör och styrelse.

Försäljningen av Bodums produkter gick bra i Norge och under våren 1998 ville Bodum ta över Kjøkkenpartneren genom ett köp av samtliga aktier. Bodum hade för avsikt att låta Blyverket fortsätta styra bolaget med den nya titeln Marknadschef för Norden. Förhandlingarna mellan Bodum och aktieägarna sköttes uteslutande av Blyverket med undantag från ett mötte där även Stein Erik Jensen deltog. Blyverket representerade således alla aktieägare vid förhandlingarna. Förhandlingarna ledde i slutet av mars 1998 fram till att separata likalydande köpeavtal upprättades mellan Bodum och de enskilda aktieägarna om en köpeskilling på ett sammanlagt pris om 3 600 000 NOK. Betalning skulle enligt avtalen ske i tre omgångar varvid det inför den sista delbetalningen skulle ske en justering för eventuella förändringar i bolagets egna kapital.

Inför sista delbetalningen skulle bolagets räkenskaper undergå revision. Efter utlåntagandet skulle köpeskillingen justeras i den mån utlåntagandet avvek från det som tidigare diskuterats. Av utlåntagandet framgick det att Kjøkkenpartneren hade ett underskott på drygt 1,3 MNOK och att hela aktiekapitalet var förbrukat. Vidare förklarades i revisionsrapporten att det aktuella saldot byggts upp under en längre tid och att det nästan uteslutande bestod av rena pengaöverföringar, betalning av leverantörsskulder samt avräkning av kostnadsfördelningar mellan Eva Norge och Kjøkkenpartneren.

Efter att Bodum erhållit rapporten fick Blyverket omgående fick lämna sina uppdrag i både Bodum och Kjøkkenpartneren. Den nya styrelsen i Bodum ansökte kort därefter om

att Kjøkkenpartneren skulle försättas konkurs och samtidigt meddelande Bodum per brev att de hävde köpet samt sökte ersättning för den skada de lidit.

3.1.2.2 Høyesteretten

Høyesteretten³³ konstaterade inledningsvis kort att frågan gällde köp av verksamhet i aktiebolagsform då det gällde överlåtelse av bolagets samtliga aktier. I och med detta ansåg domstolen att eventuella felinvändningar kan vara hänförbara till verksamheten som helhet och inte de enskilda överlåtelsena. Då det saknades specificering i de aktuella avtalen angående Kjøkkenpartneren beskaffenhet vid köpetillfället sökte domstolen att utreda parternas förutsättningar vid avtalets ingående. Härvid konstaterades att den prisjusteringsbestämmelse som ingick i avtalet mellan Bodum och Blyverket tillsammans med den aktuella köpeskillingen ger att Bodum måste utgått ifrån att Kjøkkenpartneren var ett bolag med ”sunn økonomi og drift” och anförde att:

”Ved en virksomhersoverdragelse som den vi står overfor, vil det ligge visse grunnleggende forutsetninger i bunnen som kjøper må kunne påberope seg. Disse forutsetninger var her ikke til strede, slik Kjøkkenpartneren økonomiske stilling reelt var på overtakelsestidpunktet, i det vesentlige som følge av den store og irregulære fordringen på Eva Norge.”

Domstolen ansåg alltså att fordringen på Eva Norge AS var så pass stor och irreguljär att den bröt mot dessa ”grunnleggende forutsetninger” och således utgjorde ett fel i köpeobjektet, bolaget. Som stöd för detta anförde domstolen att fordringens storlek resulterat i att Bodum vid köpet hade varit tvungen att tillskjuta betydande kapital för att undvika likvidation. Här verkar det som att domstolen försöker upprätta någon sorts abstrakt standard för aktiebolag och menar då att ett i stort insolvent bolag inte kan uppfylla denna standard. I denna bedömning synes stor vikt lagts på den irreguljära fordringen på Eva Norge, vilken också enligt utredningen tillsynes framkommit genom rena pengar överföringar.

Domstolen övergick sedan till frågan om Bodum kände till eller bort känna till felet. Då de svarande inte lyckats bevisa att någon korrekt redovisning överlämnats till Bodum innan köpet anser domstolen att Bodum inte haft någon vetskapsplikt om felet. Angående om Bodum bort känna till felet anför domstolen att Bodum vid direkta frågor till Blyverket

---

³³ Högsta instans i Norge, nedan domstolen.

fått information om att bolagets ”egenkapital” var intakt och således inte haft anledning att misstänka denna nivå av kapitalbrist.

Tyvär lämnar inte domstolen någon direkt utredning om hur väl kapitaliserat ett bolag bör vara för att inte anses vara felaktigt. Dock synes domstolen lägga stor vikt vid just det faktum att Bodum hade varit tvungna att tillskjuta betydande kapital för att överhuvud kunna fortsätta driften. Hade tanken bakom Bodums förvärv varit att köpa och stycka bolaget torde domstolens ståndpunkt i denna fråga varit en annan.

3.1.3 Skiljedom meddelad 1986³⁴

I maj 1980 slöts ett avtal mellan köparbolaget (K), Ks dotterbolag (D) och säljarbolaget (S). Enligt avtalet skulle S överlåta inkråmet utav en gren av sin verksamhet (X-divisionen) till D i utbyte mot erhållandet av ett skuldebrev om 23 mkr. Lite drygt fyra månader efter att K förvärvat X-divisionen inledde de förhandlingar med ett nytt bolag (Y) med målet att sälja av en del av X-divisionen (XY-delen). Efter att affären gått igenom uppdagades det att XY-delen, från tiden då S övertagit resultatansvaret för X-divisionen till att XY-delen senare sålts vidare till Y, hade gått med drygt 8 mkr i förlust. D sökte därför ersättning om 9,2 mkr av S för den skada D lidit till följd av förvärvet av XY-delen.

D anförde som stöd för sitt ersättningsanspråk ”dels bristande förutsättningar enligt förutsättningsläran dels köprättsliga fel”. Skiljenämnden avfärdar kort förutsättningsläran på grunden att Ds anspråk hänförde sig till varans beskaffenhet och att köparens förutsättningar mycket väl kan få betydelse vid en felbedömning enligt de köprättsliga felreglerna men att en tillämpning av förutsättningsläran skulle kringgå det köprättsliga institutet och utöka säljarens ansvar. Detta fann skiljenämnden alltså inte lämpligt och menade att endast de köprättsliga felreglerna skulle tillämpas.

S hade dock i första hand invänt att den aktuella överlåtelsen var att betrakta som en aktieöverlåtelse och att 9 § 2 st. SkbrL skulle tillämpas framför förutsättningsläran och de köprättsliga felreglerna. Den aktuella regeln i skuldebrevslagen stadgar att säljaren av ett skuldebrev endast svarar för fordringens riktighet och inte för gäldenärens betalningsförmåga. Skiljenämnden anförde att oavsett om X-divisionen överlåtits till K

---

³⁴ Publicerad i Stockholms handelskammarens skiljedomsinstitutets årsbok 1986 s. 47-58, ISSN 0280-493X.

som ett eget aktiebolag eller, som nu var fallet, att samtliga tillgångar och skulder överlåtits till ett av K ägt dotterbolag hade ”överlåtelsen inte gällt en eller flera aktier utan en rörelse”. Detta baserade skiljenämnden på att priset framarbetats mellan parterna genom gemensam analys av bolaget och dess räkenskaper och att skuldebrevslagen av denna anledning uppenbart inte är tillämplig på den aktuella överlåtelsen.

3.1.4 Doktrin

Historisk sett torde åsikten att 9 § 2 st. SkbrL skall tillämpas angående säljarens ansvar vid aktieöverlåtelser härskat i doktrin. På senare tid har dock de köprättsliga reglernas tillämpning på aktiebolagsförvärv vunnit mark i doktrin och torde idag vara den dominerande åsikten i frågan, dock med en bred åsiktsvariation angående när en överlåtelse är att anse såsom aktiebolagsförvärv.³⁵ Vissa författare går till och med så långt som att hävda att det idag är självklart att de köprättsliga reglerna skall tillämpas på hela aktiebolagsförvärv.³⁶ Det som idag torde gå att fastställa är att en försäljning av samtliga aktier från en ägare till en annan skall regleras av köplagen vad det gäller reklamations- och preskriptionsregler.

Den nyss nämnda regeln i skuldebrevslagen stadgar, som redan nämnt, att säljaren av ett skuldebrev endast svarar för fordringens riktighet och inte för gäldenärens betalningsförmåga. Vilket vid tillämpning på en aktieförsäljning skulle resultera i att säljaren endast svarar för att de aktuella aktierna faktiskt är aktier i det bolag han hävdar samt att han innehar rätten att sälja dem, men inte för bolagets möjligheter att realisera det presumerade värdet. Detta skulle alltjämt utesluta ett felansvar enligt köplagen då dessa regler omöjligen går att applicera tillsammans. Värt att notera är dock att skuldebrevslagens tillämpning bygger på att aktien ses som en fordring likt skuldebrevet. Denna teori har dock anstått kritik från bland annat Lindskog som anför att aktien snarare bör ses som ett ägaranspråk än ett fordringsanspråk. Detta baseras på att ägaranspråket tillskillnad från ett fordringsanspråk inte preskriberas samt att ett skuldebrevs värde är absolut medan en akties reella värde är föränderligt.³⁷

---

³⁵ Se avsnitt 2.1 samt C., Hultmark, Kontraktsbrott vid köp av aktie, s. 84.

³⁶ L., Edlund, *Boilerplate på svenska*, SvJT 2001 s. 172

³⁷ S., Lindskog, Om tolkning av balansräkningsgaranti vid aktiebolagsöverlåtelse, Fs Grönfors, s. 306f.

3.2 Hävningsinstitutet

3.2.1 Allmänt

Hävningsinstitutet är knutet till den ena partens faktiska eller förväntade avtalsbrott. Christensen väljer att formulera anknytningen till hävning så som ”partens aktuella eller väntade icke-uppfyllelse av den förpliktelse som åvilar honom enligt ett ömsesidigt förpliktande avtal”³⁸. Med denna definition skiljer sig hävningsinstitutet ifrån andra liknande rättsföljder som till exempel rätten att *säga upp* ett bestående avtal utan hänsyn till om motparten fullgjort sina förpliktelser eller ej, vilket motparten vid uppsägelse måste acceptera. Alternativt ett *frånträdande* av avtalet då uppfyllelse skulle vara meningslös eller orimligt betungande och detta ej kan lastas motparten eller faller inom dennes riskansvar.³⁹

Värt att notera är att hävningsinstitutet i första hand är menat att fungera som en påtryckningsfunktion. Säljaren skall efter att ha förbundit sig till en naturaprestation sträva efter att fullgöra den.⁴⁰ Detta följer även av att de primära felpåföljerna, avhjälpande och omleverans, just ämnar få till en felfri naturaprestation. Denna strävan efter fullgörande ligger även väl i linje med lagens samhällsekonomiska perspektiv att avtal skall hållas, det vill säga ”främja en reguljär avveckling av avtalsförhållandena och undvika ’onödiga’ hävningar”^{41, 42}.

I det fall säljaren misslyckas med fullgörandet kan hävningsinstitutet även här fungera som påtryckningsmedel i den efterföljande diskussion parterna emellan huruvida säljaren kan avhjälpa felet alternativt acceptera prisavdrag.⁴³

Då en hävning är fullbordad resulterar det i att alla andra påföljder utom skadestånd faller bort. Detta ger sig självt då en part inte kan häva avtalet samtidigt som han yrkar på att motparten fortfarande ska fullgöra sina åtaganden enligt avtalet (i form av till exempel

---

³⁸ A., Christensen, Studier i köprätt, s. 4.

³⁹ Ibid, s. 4.

⁴⁰ J., Hellner, m. fl., Speciell avtalsrätt II – Kontraktsrätt, s. 179.

⁴¹ Prop. 1988/89:76 s. 39.

⁴² J., Herre, Ersättning i Köprätten – Särskilt om skadeståndsberäkning, s. 73.

⁴³ J., Hellner, m. fl., Speciell avtalsrätt II – Kontraktsrätt, s. 179.

omleverans) som han tidigare hävt.⁴⁴ Skadeståndspåföljdens karaktär gör att den placeras vid sidan om övriga påföljder. Den är oberoende av de andra påföljderna och kan således göras gällande oavsett om köparen hävt köpet, krävt fullgörelse eller inget av dem.⁴⁵

3.2.2 Tillämpning

Det går ur köplagen att utvärdera två olika kategorier av fel i varan, konkreta samt abstrakta fel. Konkreta fel innebär att köpeobjektet avviker från vad som får anses avtalat mellan parterna. Detta återfinns i 17 § 1 st. KöpL som stadgar att köpeobjektet skall ”i fråga om art, mängd, kvalitet, andra egenskaper och förpackning stämma överens med vad som följer av avtalet”. Detta är även fallet då köpeobjektet, primärt vid specieköp, avviker från vad som garanterats av säljaren utanför det skriftliga avtalet, genom exempelvis muntliga uttalanden som kan klassas som garantier.⁴⁶

Abstrakta fel föreligger då köpeobjektet saknar en egenskap som köparen ”bör kunna utgå från att objekt av den aktuella typen normalt besitter”⁴⁷. I det fall avtalet inte är specificerat angående någon egenskap skall enligt 17 § 2 st. KöpL köpeobjektet:

- 1. vara ägnad för det ändamål för vilket varor av samma slag i allmänhet används,*
- 2. vara ägnad för det särskilda ändamål för vilket varan var avsedd att användas, om säljaren vid köpet måste ha insett detta särskilda ändamål och köparen har haft rimlig anledning att förlita sig på säljarens sakkunskap och bedömning,*
- 3. ha egenskaper som säljaren har hänvisat till genom att lägga fram prov eller modell, och*
- 4. vara förpackad på vanligt eller annars försvarligt sätt, om förpackning behövs för att bevara eller skydda varan.*

Det har hävdats att det inte går att fastställa någon abstrakt standard för ett aktiebolag och att ett sålt/förvärvat aktiebolag således inte heller kan avvika från en sådan standard.⁴⁸

---

⁴⁴ J., Hellner, m. fl., Speciell avtalsrätt II – Kontraktsrätt, s. 146f.

⁴⁵ J., Herre, Ersättningar i köprätten – särskilt om skadeståndsberäkningar, s. 54.

⁴⁶ 18 § KöpL samt A., Johansson, *Undersökningsplikten vid aktiebolagsförvärv*, SvJT 1990 s. 82.

⁴⁷ A., Johansson, *Undersökningsplikten vid aktiebolagsförvärv*, SvJT 1990 s. 83.

⁴⁸ G., Karnell, Om värdefel vid överlåtelse av rörelsedrivande aktiebolag, Fs Rodhe, s. 277f.

Vissa saker torde dock en köpare kunna förutsätta om det aktiebolag han står i begrepp att förvärva. En köpare torde kunna förutsätta att till exempel bolagets räkenskaper är upprättade i enlighet med gällande lagar och regler samt efterföljer god redovisningssed på område. Att bolagets räkenskaper efterlever lagar och regler kan köparen ofta ta för givet då det är att se som formalia regler i många fall. Värderingsprinciper och liknande är dock ett mer oklart område och här ger god redovisningssed inte alltid en tydlig reglering. God redovisningssed är en levande definition som till stor del utgörs av branschpraxis och kan således i vissa fall inte anses helt klarlagd. I dessa fall är det väldigt svårt att med hjälp av god redovisningssed försöka påvisa en abstrakt standard för ett aktiebolag. Vad som dock torde stå klart är att, när det kommer till rörelsedrivande aktiebolag, bolaget innehar de tillstånd som krävs för att bedriva den aktuella verksamheten.⁴⁹

Reglerna om tidpunkten för varans avlämnande återfinns i 9 § KöpL och stadgar att varan skall överlämnas i enlighet med vad som avtalats mellan parterna. Har tidpunkten för avlämnandet inte reglerats i köpeavtalet skall varan avlämnas inom *skälig tid* från köpet. Avlämnas inte varan i tid och detta inte beror på köparen är denne berättigad att kräva fullgörelse eller häva köpet enligt 25 § KöpL.⁵⁰

Enligt 20 § KöpL får en köpare inte åberopa ett fel som denne känt till vid tiden för köpet eller bort ha upptäckt vid en undersökning av godset. Säljaren anses dock inte ha någon generell plikt att undersöka godset, men i det fall köparen utan godtagbar anledning valt att inte undersöka godset trots uppmaningar från säljaren att så göra gäller det samma för de fel han bort upptäcka vid en sådan undersökning. Detta gäller dock inte i det fall säljaren förfarit i strid mot tro och heder enligt 20 § KöpL 2 st. sista mom..⁵¹

I det fall köparen upptäcker ett fel i varan efter leverans är denne skyldig att reklamera varan till säljaren inom skäligt tid enligt 32 § KöpL. Reklamationsfristens yttre ram är dock att reklamation skall ske senast inom skälig tid från tidpunkten då köparen bort upptäcka felet. Även när det kommer till reklamation kan regleringen kringgås i fall där

---

⁴⁹ A., Johansson, *Undersökningsplikt vid aktiebolagsförvärv*, SvJT 1990 s. 94 ff.

⁵⁰ För mer utförlig beskrivning av rekvisiten för dröjsmål hänvisas till lagtexten.

⁵¹ Prop. 1988/89:76 s. 94.

säljaren handlat i strid med tro och heder. När det gäller reklamationsregleringen räcker det dock att säljaren handlat grovs vårdslöst för att regleringen skall kringgås. Denna möjlighet till lättnad för köparen har i förarbetena motiverats med att det inte finns någon anledning till att skydda en illojal säljare från köparens felanspråk. Värt att notera är att köparen inte kan vänta i oändlighet med sin reklamation utan kan vid passivitet förlora sin reklamationsrätt. Något direkt gräns bestäms inte i lagförarbetena utan istället hänvisas till allmänna preskriptionsregler för fordringar som en bortregräns.⁵²

3.2.3 Väsentlighetskravet

Som framgår av lagtexten skall en väsentlighetsbedömning alltid göras ur köparens synvinkel. Det är således inte en abstrakt väsentlighetsbedömning som skall göras utan avtalsbrottets betydelse för den aktuella köparen skall fastställas. Följaktligen kan en viss typ av fel inte kategoriskt anses så som väsentligt då ett fels betydelse kan variera beroende på köpare.⁵³

Enligt lagförarbetena torde dock ett avtalsbrott ”generellt kunna sägas vara av väsentlig betydelse för köparen, om det berövar honom den huvudsakliga nyttan av vad han hade anledning att vänta sig av avtalet”⁵⁴. Ett försök till definition som med största sannolikhet härstammar från art. 25 CISG⁵⁵ som lyder ”[a] breach of contract committed by one of the parties is fundamental if it results in such detriment to the other party as substantially to deprive him of what he is entitled to expect under the contract”⁵⁶. Denna definition bör kunna brytas ner till den lite mer lätt smälta frågan huruvida parten hade valt att ingå avtal om denna kunnat förutse felet.⁵⁷ Om ja, torde felet inte gå att se så som väsentligt och prisavdrag bör vara en rimligare lösning. I det fall parten överhuvud inte hade haft något intresse av att ingå avtal med vetskap om diskrepansen, mellan den aktuella varan och en felfri dito, torde detta luta åt att felet (avtalsbrottet) är att se som väsentligt. Just denna diskrepans är något som nämns i lagförarbetena som en utgångspunkt för

---

⁵² Prop. 1988/89:76 s. 125.

⁵³ Prop. 1988/89:76 s. 134.

⁵⁴ Prop. 1988/89:76 s. 134.

⁵⁵ UNITED NATIONS CONVENTION ON CONTRACTS FOR THE INTERNATIONAL SALE OF GOODS (1980) [CISG], Nedan CISG.

⁵⁶ Art. 25, CISG.

⁵⁷ B., Bengtsson, *Hävningsrätten i nytt läge?*, JT 1990/91 s. 581.

väsentlighetsbedömningen. Avslutningsvis krävs det utöver väsentlighetskravet även att säljaren skall ha insett eller under de i situationen aktuella omständigheterna bort ha insett att felet var av väsentlig betydelse för köparen.

3.3 Verknningar/Rättsföljder

I de fall då hävning sker innan säljaren har presterat skiljer sig verkningarna för olika avtalstyper inte avsevärt åt. Enligt köplagen skall, i det fall ingen av parterna har presterat, parternas skyldigheter att prestera falla bort enligt 64 § 1 st. KöpL. Har någon av parterna dock hunnit prestera, helt eller delvis, skall denna prestation återbäras enligt paragrafens andra stycke.⁵⁸

Utöver återbäring av tidigare prestation skall köparen också utge det värde han erhållit med anledning av att han haft varan i sin besittning enligt 65 § 1 st. KöpL. Köplagen gör här skillnad mellan ”avkastning” och ”nytta”, med avkastning menas oftast rent monetära vinster som erhållits på grund av varan, till exempel aktieutdelning eller hyresintäkter.⁵⁹ Medan nyttan är den fördel han haft för egen del av att ha varan i sin besittning. Att fastställa nyttan av en vara under en så pass begränsad tid torde vara mycket komplicerat och leder vanligtvis till en skönsmässig bedömning.⁶⁰

För denna framställnings aktuella fall torde det till och med vara synnerligen svårberäknat om ens möjligt att fastställa något sådan nytta. Vid bolagsförvärv torde mycket av det som genererats av bolag stannat kvar i bolaget. Dock kan utdelningar eller andra värdeöverföringar ske och för dessa måste det självklart kompenseras. Vad det gäller säljaren skall denna i det fall han erhållit betalning innan hävningen även betala ränta på köpeskillingen från den dagen han erhölet den enligt 65 § 2 st. KöpL. Hur räntebereäkningen skall göras återfinns i 5 §. Räntelagen⁶¹ via 2 § 2 st. RänteL.

---

⁵⁸ J., Hellner, m. fl., Speciell avtalsrätt II – Kontraktsrätt, s. 192f.

⁵⁹ Prop. 1988/89:76, s. 188.

⁶⁰ J., Ramberg och J., Herre, Allmän köprätt, s. 214f.

⁶¹ Räntelag (1975:635), nedan RänteL.

3.4 Skadestånd

3.4.1 Förutsättningar för skadestånd vid fel i varan

Om fel föreligger i säljarens vara är han enligt 40 § 1 st. 1 men. KöpL skyldig att ersätta köparen för den skada denne lider på grund av felet. Säljaren undgår dock skadeståndsansvar i de fall han kan visa att han varit förhindrad att leverera felfri vara på grund av ett hinder *utanför hans kontroll*. Definitionen av *utanför hans kontroll* återfinns i 27 § 1 st. KöpL⁶² som stadgar att köparen skall ersättas ”om inte säljaren visar att [felet] beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit”. Den centrala här är kravet på att hindret skall vara utanför säljarens kontroll. Vilket även framgår av att ansvaret vanligtvis kallas säljarens *kontrollansvar*.⁶³

Vidare sägs i 27 § 2 st. att i det fall felet beror på någon som säljaren anlitat går säljaren endast fri i fall den anlitate även han hade gått fri enligt bestämmelserna i 27 § 1 st. Detta gäller även, enligt andra stycket, om felet beror på någon som säljaren beställt varor av eller annan som finns tidigare i säljledet, till exempel grossister eller detaljister.⁶⁴ Det framgår även av ordalydelsen, ”säljaren visar”, att det är upp till säljaren att bevisa att den grund för skadeståndsbefrielse han åberopar faktiskt föreligger. Enligt motiven till KöpL skall rekvisiten i 27 § 1 st. leda till att det i praktiken skall finnas mycket begränsat utrymme för befrielse från skadeståndsskyldighet.⁶⁵

Det är i sig inte tillräckligt att felet legat utanför säljarens kontroll, utan anledningen i sig skall dessutom resultera i ett faktiskt hinder att leverera en felfri vara.⁶⁶ Vidare sägs i lagmotiven att om en vara visar sig ha ett dolt fel som tillkommit under tillverkningsprocessen och orsaken till felet låg utanför säljarens, samt personer denne anlitat, kontroll kan säljaren hållas skadeståndslös i de fall det inte fanns någon felfri vara att leverera vid tidpunkten för avlämnandet.⁶⁷ När det kommer till speciesköp, som just

---

⁶² 40 § 1 st. KöpL hänvisar tillbaka till 27 § 1-2 st. som är 40 § motsvarighet vid säljarens dröjsmål.

⁶³ J., Herre, Ersättningar i köprätten – särskilt om skadeståndsberäkningar, s. 55.

⁶⁴ J., Herre, Ersättningar i köprätten – särskilt om skadeståndsberäkningar, s. 69f.

⁶⁵ Prop. 1988/89, s. 138.

⁶⁶ Prop. 1988/89, s. 137 samt J., Herre, Ersättningar i köprätten – särskilt om skadeståndsberäkningar, s. 71.

⁶⁷ Prop. 1988/89, s. 137.

bolagsförvärv är, är det oklart vilken ledning detta uttalande ger. Klart bör det dock stå att det knappast kan anses finnas ett felfritt substitut att leverera, om vi bortser från köp av nyuppstartade tomma aktiebolag, så kallade lagerbolag.⁶⁸

Affärsmässigt aktiva bolag måste ses som så pass unika att andra bolag inte kan ses som ett likvärdigt substitut. Trots den eventualiteten att de bedriver liknande verksamhet, på liknande sätt samt inom samma geografiska område. En jämförelse mellan motiven och formuleringen i 34 § 2 st. KöpL om att köparen inte kan kräva omleverans av en vara som ”med hänsyn till sina egenskaper [...] inte kan ersättas med någon annan vara” kan man få synnerligen intressanta konsekvenser. Vad tillverkningsprocessen av ett bolag motsvarar bör vara svårt att fastställa, dock ger denna kombination en öppning för att säljaren alltid skall stå fri från skadeståndsansvar vid de tillfällen då ett dolt fel som legat utanför säljaren kontroll. Det finns som sagt ingen felfri vara att leverera då aktiebolaget utgör ett unikt köpeobjekt.

Som framgår av rekvisiten i 27 § 1 st. räcker det inte för säljaren att hindret ligger utom dennes kontroll. Säljaren skall heller inte kunnat skäligen räknat med hindret vid tidpunkten för avtalsslutet eller skäligen kunnat undvika eller övervunnit dess konsekvenser. Här infinner sig ett tämligen godtyckligt rekvisit då det framgår av motiven att en export- eller importbegränsning eller en strejk (vanligtvis klassade som force majeure) som drabbar fullgörelsen inte kan leda till skadeståndsbefrielse i det fall dessa kunnat förutses vid tidpunkten för avtalsslutet. Detta är synnerligen underligt då svårigheten med att förutse liknande händelser är själva poängen med begreppet och friskrivningar från force majeure? Förutsatt då att det är strejk hos tredjepart och inte säljaren.

Vidare har säljaren enligt 40 § 1 st. 2 men. KöpL⁶⁹ ett ansvar som Herre kallar ”underrättelseansvar”. Underrättelseansvaret innefattar en skyldighet för säljaren att meddela köparen i de fall han blir förhindrad att leverera en felfri vara. I de fall säljaren ej uppfyller sin plikt inom skälig tid är han skadeståndsskyldig för sådan skada som hade kunnat undvikas genom att säljaren blivit meddelad om förhindret i tid. Denna

---

⁶⁸ Vanligt förekommande på marknaden för att företagare skall slippa byråkratin kring att stifta ett aktiebolag.

⁶⁹ Sker rent lagtekniskt genom en hänvisning till 28 § KöpL som är gällande vid säljarens dröjsmål.

skadeståndsskyldighet föreligger oavsett om felet som förhindrar avtalsenlig leverans faller in under 40 § 1 st. 1 men. KöpL eller ej.⁷⁰

40 § 2 st. reglerar hur omfattande skadestånd som skall utgå enligt första stycket. Enligt regeln skall inte ersättning för det som definieras som *indirekt förlust* i 67 § 2 st. utgå enligt kontrollansvaret i 40 § 1 st. Dessutom finns i 40 § 3 st. KöpL ett strikt *culpaansvar* för säljaren. Enligt nämnda lagrum skall säljaren ersätta köparen i de fall felet eller förlusten beror på *försummelse* hos någon som kan härröras till säljaren eller någon annan inom hans ansvarssfär. Ansvarssfären innefattar inte bara anställda till säljaren utan även utomstående som genom avtal i ett eller flera led erhållit i uppdrag att utföra hela eller delar av säljarens prestation enligt köpeavtalet.⁷¹

Den försummelse (culpa) som kan leda till skadeståndsskyldighet är både culpa in contrahendo samt culpa in contractu. Någon definition av vad som skall anses som försummelse ges inte i propositionen men enligt Herre kan det vara i form av både oskicklighet, oaktsamhet och underlåtenhet. Den mest utmärkande skillnaden mellan skadeståndsskyldighet enligt denna culparegel och kontrollansvaret är att culparegeln även ersätter indirekta förluster, således hela det positiva kontraktsintresset, detta då 40 § 2 st. inte innefattar culparegeln i 40 § 3 st. Ett strikt ansvar föreligger även i de fall varan vid tidpunkten för köpet avviker från vad säljaren uttryckligen utfäst.⁷²

3.4.2 Förutsättningar för skadestånd vid dröjsmål

I fall då säljaren är i dröjsmål regleras förutsättningarna för köparens skadeståndsanspråk i 27 § KöpL. Nämnda lagrum är nämligen den regel som genom hänvisning i 40 § 1 st. 1 men. KöpL reglerar skadeståndsansvaret vid fel i varan. Detta resulterar självfallet i att samma *kontrollansvar* och *culpaansvar* som förklarats ovan, för fel i varan, gäller även vid dröjsmål. Detsamma gäller säljarens underrättelseansvar vid de tillfällen säljaren själv kan anteciperat sin sena leverans.

---

⁷⁰ Se 28 § KöpL via 40 § 1 st. 2 men. KöpL samt Herre, Ersättningar i köprätten – särskilt om..., s.71.

⁷¹ Prop. 1988/89:76, s. 117.

⁷² J., Herre, Ersättningar i köprätten – särskilt om skadeståndsberäkningar, s. 55f.

3.4.3 Beräkning av skadestånd

Ovan har redogjorts för vid vilka situationer skadeståndsskyldighet föreligger för säljaren. I 67 – 71 §§ KöpL stadgas vad som skall ersättas i det fall ett skadeståndsanspråk kan göras gällande. 67 § KöpL inleds med att skadestånd som härrör från ett avtalsbrott skall ersätta ”utgifter, prisskillnad, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust med anledning av avtalsbrottet”. Dock utesluts ersättning för förlust som tillfogats köparen på annan egendom än köpeobjektet.

67 § fortsätter med att i andra stycket definiera vad som anses med *indirekt förlust*. Med *indirekt förlust* menas:⁷³

1. *förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning,*
2. *annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt,*
3. *utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit riktigt uppfyllt, och*
4. *annan liknande förlust, om den varit svår att förutse.*

Avslutningsvis i 67 § begränsas begreppet *indirekt förlust* i sista stycket genom att endast gälla de skadebegränsandekostnader som kan härröras till den sorts skada som anges i andra stycket.

Avsikten med skadestånd är att utgöra den kompensation som rättsordningen anser att den förfördelade parten är berättigad till. Genom att definiera skadeståndet på detta sätt exkluderas således sådan ersättning som han *inte* kan anses berättigad till. Taxell definierar skadeståndets uppgift som att den förfördelade parten skall hållas ”på en oförändrad ekonomisk nivå”⁷⁴. Detta kan på ett annorlunda sätt uttryckas som att den förfördelade parten inte är berättigad till sådan ersättning som skulle resultera i att han hamnade i en bättre position än om avtalet fullgjorts enligt sitt innehåll.⁷⁵

---

⁷³ 67 § 2 st. KöpL.

⁷⁴ Taxell, Avtal och rättsskydd, s. 352.

⁷⁵ J., Herre, Ersättningar i köprätten - särskilt om skadeståndsberäkning, s. 300 f.

67 § KöpL ger uttryck för det som brukar kallas det positiva kontraktsintresset.⁷⁶ Begreppet, det *positiva kontraktsintresset*, är dock inte någon grund för skadestånd utan endast ett uttryck för det eventuella skadeståndets omfattning.⁷⁷ Det *positiva kontraktsintresset* definieras i motiven som ”att den skadelidande parten ekonomiskt skall sättas i samma läge som om motparten skulle ha fullgjort avtalet på rätt sätt”⁷⁸. Dock begränsas skadeskyldigheten av det allmänna skadeståndsrättsliga kravet på adekvat kausalitet mellan avtalsbrottet och förlusten. Detta resulterar, enligt motiven, i att avlägsna, onormala och opåräknliga följder faller utanför ramen för vad som bör ersättas. Dock ges inte några närmre riktlinjer för detta utan gränsdragningen hänskjuts till rättstillämpningen.⁷⁹ Klart står dock att säljaren endast har rätt till ersättning för sin nettoförlust. Detta innebär att om säljaren på grund av avtalsbrottet undsluppit vissa utgifter, som han annars hade räknat med att bära, ska dessa utgifter tas med i beräkningen av skadeståndet.⁸⁰ Detta följer väl tanken med att den förfördelade parten ej ska hamna i bättre ekonomisk sits än om avtalet fullföljts på ett korrekt vis.

Av lagförarbetena framgår det att 67 § 2 st. beträffande indirekta förluster skall ge uttryck för att förluster hos den skadelidande som uppkommer beroende av dennes egen organisation är svåra att förutse för säljaren. Med anledning av detta har det ansetts att dessa förluster endast skall ersättas i fall av vållande från säljaren. Vidare anförs även att det torde vara mycket lättare för köparen att försäkra sig mot dessa förluster då de återfinns i dennes egen verksamhet.⁸¹ Håstad anför dock att dessa förluster knappast är svåra att förutse att de kan uppkomma eller kommer att uppkomma. Dock kan det vara svårt att förutse dess storlek, då omfånget på förlusten nästan uteslutande beror på hur köparens organisation ser ut. Av denna anledning anser Håstad att formuleringen ”svåriförutsebar” i 67 2 st. 4 mom. bör läsas som en hänvisning till omfånget på förlusten och inte dess uppkomst.⁸²

---

⁷⁶ Prop. 1988/89:76 s. 193.

⁷⁷ D., Brækhus, *En analyse og vurdering av den såkalte negative kontraktintresse i nordisk kontraktrett*, TfR 1947. s. 515.

⁷⁸ Prop. 1988/89:76 s. 193.

⁷⁹ Prop. 1988/89:76 s. 193.

⁸⁰ B., Lehrberg, *Köprätt enligt 1990 års köplag*, s. 437.

⁸¹ Prop. 1988/89:75 s. 50.

⁸² T., Håstad, *Köprätt – och annan kontraktsrätt*, s. 206f.

Vid beräkning av det positiva kontraktsintresset skall hänsyn inte endast tas till positiva och neutrala ekonomiska händelser utan även negativa dito skall beaktas. Detta kan i vissa fall resultera i att det positiva kontraktsintresset inte längre är positivt, ergo, avtalet hade varit ofördelaktigt för den förfördelade parten och hade inte genererat något direkt påvisbar vinst.⁸³

Hur prisskillnaden skall ligga till grund för skadeståndsberäkningen i de fall täckningsköp har gjorts, säljaren efter avtalet hävts sålt varan till någon annan eller varan har ett gängse pris på marknaden regleras i 68 – 69 §§. Det är vid bolagsförvärv oklart vilken inverkan dessa regler har. Relativt klart bör dock stå att täckningsköp sällan, om någonsin, kan komma i fråga. Som anfört tidigare är aktiebolag generellt sätt så pass säregna att ett likvärdigt substitut inte går att finna.⁸⁴ Dock bör priset i det fall säljaren, efter avtalet hävts, sålt aktiebolaget vidare till någon utomstående ha en viss inverkan på skadeståndsberäkningen. Vidare anser Hultmark att *gängse pris* alltid går att finna i aktiekursen då bolaget är marknadsnoterat.⁸⁵

Avslutningsvis reglerar 70 § 1 st. den förfördelade partens skyldighet att minimera den uppkomna skadan och i de fall han inte gör det en skyldighet att stå för den skadeökning som hans försummelse har resulterat i. 70 § 2 st. är tillsynes en säkerhetsventil som ger domstolen en möjlighet att jämka skadeståndet i det fall det skulle anses oskäligt i förhållande till den felande partens möjligheter att förutse och förhindra skadan eller omständigheterna i övrigt.

---

⁸³ D., Brækhus, *En analyse og vurdering av den såkalte negative kontraktintresse i nordisk kontraktrett*, TFR 1947. s. 523.

⁸⁴ Prop. 1988/89:75 s. 203.

⁸⁵ C., Hultmark, *Kontraktsbrott vid köp av aktie*, s. 230f.

4 Ogiltighetsinstitutet

4.1 Avtalslagens tillämplighet på förvärv av aktiebolag

Avtalslagens tillämpningsområde är omfattande, hur omfattande är dock svårt att säga. Avtalslagens rubrik innefattar tre konkreta nyckelbegrepp, som tillsynes ger en klar ledning om lagens tillämpningsområde. Det första nyckelbegreppet är *avtal* och förklaras närmare i lagens första kapitel.⁸⁶ 1 kap. AvtL tar till synes endast sikte på de av typer av avtal som uppkommer genom att två eller flera parter genom samstämmiga viljeförklaringar framkallar ett bindande avtal, så kallade *konsensusavtal*.⁸⁷ Exempelvis exkluderas avtal som kräver särskild form uttryckligen i 1 § 3 st. AvtL. Den klara inriktning som 1 kap. AvtL erhöll går inte att med samma självklarhet spåra i dess två senare kapitel.

Det andra nyckelbegreppet är *rättshandling* och innebär en utvidgning av lagens tillämpningsområde jämfört med det tidigare begreppet *avtal*, som endast en av flera rättshandlingar. Det tredje och sista nyckelbegreppet är *förmögenhetsrätt* som klart pekar ut kärnan i avtalslagens tillämpningsområde. Av intresse för denna framställning är avtalslagens 3 kap., *Om rättshandlingars ogiltighet*, som enbart genom sin beteckning torde göra anspråk på för framställningen aktuella rättshandlingar. Vidare är bolagsförvärvsavtal just ett *konsensusavtal* och ett *förmögenhetsrättsligt avtal*. Att avtalslagens tredje kapitel skulle ha en snävare tillämpning än dess första kapitel torde inte vara fallet.⁸⁸ I det fall detta skulle betvivlas är en analog tillämpning av avtalslagen nödvändig och önskvärd i många fall. Vidare har avtalslagens ogiltighets- och jämningsregler ansetts tvingade och utgör således en yttre ram för den avtalsfrihet som framgår av såväl avtalslagen som köplagen.⁸⁹

---

⁸⁶ K., Grönfors, R., Dotevall, Avtalslagen, s. 37.

⁸⁷ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 229

⁸⁸ K., Grönfors, R., Dotevall, Avtalslagen, s. 37f.

⁸⁹ Ibid, s. 201.

4.2 Ogiltighet

4.2.1 Allmänt

Begreppsteoretiskt finns det flertalet definitioner på vad som är en ogiltig rättshandling. Det brukar sägas att ogiltigheten är väldigt varierande både i effekt samt omfång och någon klar definition går knappast att utröna ur doktrin. Adlercreutz har dock valt att beteckna en ogiltighet såsom en rättshandling som beroende ”av något fel inte kan göras gällande enligt sitt innehåll eller med de rättsverkningar den typiskt innefattar”⁹⁰. Men säger vidare att det primärt är fråga om en *terminologisk lämplighetsfråga* som dock kan ha stort pedagogiskt värde.⁹¹

Ett avtal kan vara ogiltigt på flertalet olika sätt likaså som graden av ogiltighet kan variera. De olika sorternas ogiltighet har i svensk rätt inte klart kunnat utrönas och har av olika författare attackerats på olika vis. Flertalet författare har valt att dela upp ogiltigheten i två grenar, dock med varierande kategorisering. Adlercreutz och Karlgren med flera har försökt just detta. Den ena grenen består av de ogiltighetsfall som per automatik är verkningslösa, *nullitetsfall*. I den andra återfinns de fall som kräver invändning för att ogiltigheten skall träda in, *angriplighetsfall*.⁹²

Det karakteristiska för nullitet är att den är absolut och självverkande. Den kräver således inte att någon yrkar den eller gör liknande invändning. Med att nulliteten är absolut menas att den är oläkbar, den kan alltså inte avhjälpas genom att motparten i efterhand godkänner felet eller väljer att inte agera (passivitet). Nulliteten är således konstant och gäller även gentemot part i god tro.⁹³ Trots nullitetens oläklarhet finns det fall där den indirekt kan botas tämligen enkelt. De kanske mest påtagliga fallen är bristande kompetens som i vissa fall endast kräver ett formellt beslut av kompetent organ för att läkas. Värt att notera är dock att detta egentligen inte är någon läkning av kompetensbristen i sig utan istället ett nytt, men kompetent, kompetensutövande av ett för beslutet behörigt organ.⁹⁴

---

⁹⁰ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 229.

⁹¹ Ibid, s. 229 samt A., Adlercreutz, Fs Agell, s. 18.

⁹² A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 230 ff. samt Karlgren, *Ett gammalt tvisteämne: nullitet och angriplighet*, Festskrift till Ussing, 1951, s. 248 ff.

⁹³ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 231.

⁹⁴ A., Adlercreutz, Fs Agell, s. 18.

Den raka motsatsen mot *nullitetens* självverkan är således *angriplighetens* krav på just angriplighet, kravet på reaktion. Således har avtalet från början haft rättsverkning men att denna vid ett angrepp sedermera faller bort.⁹⁵ Adlercreutz kallar den angripliga ogiltigheten för relativ och menar då att den inte är faktisk och att ogiltigheten kan läkas genom till exempel passivitet eller att den endast kan göras gällande av ena parten. Vidare kan den inte göras gällande mot en part i god tro.⁹⁶

Denna uppdelning, med å ena sidan nullitet och å andra sidan angriplighet, har dock fått utstå en del kritik. Ussing har istället framhållit att ogiltighetsgrunderna bör indelas i *starka* och *svaga*. Kategoriseringen är här uppbyggd på huruvida ogiltigheten slår igenom mot en godtroende tredje part eller ej. De starka ogiltighetsgrunderna är enligt Ussing de fall då ogiltigheten är så angenäm att den även bör slå igenom till en godtroende tredje part. Tron, den goda alternativt onda, är vid de starka ogiltighetsgrunderna således inte av avgörande intresse.⁹⁷ Det som dock bör kunna konstateras är att ingen av dessa kategoriseringar har någon avgörande inverkan på ogiltigheten i sig. Snarare fungerar uppdelningen som ett hjälpmedel för att kunna skapa en pedagogisk inre kategorisering av de olika sorternas ogiltighet.

Avslutningsvis bör påpekas att denna kategorisering, oavsett hur den görs, inte på något vis påverkar rättsverkningarna av ogiltigheten. När ogiltigheten är konstaterad blir rättsverkningarna alltid de samma och kategoriseringen är endast ett pedagogiskt verktyg för att påvisa de skillnaderna som ändock finns mellan de olika ogiltighetsgrunderna. Låt oss se det som att kategoriseringen endast är nödvändig vist just det tillfälle då du önskar avgöra huruvida någon måste agera mot en förmodad ogiltighet. Initialt är således alla ogiltighetsgrunder absoluta och faktiska i den mening att de är lagstadgade, här kan de alltså betraktas parallellt. I nästa steg måste bedömningen göras huruvida någon aktion krävs för att aktualisera ogiltigheten. Här skiljer sig grunderna åt i enlighet med kategoriseringen ovan. Avslutningsvis kan ogiltighetsgrunderna åter igen beskådas parallellt då rättsverkningarna av ogiltigheten skall bestämmas då dessa är de samma oavsett kategorisering.

---

⁹⁵ S., Bramsjö, Om avtals återgång, en studie över innehållet i återgångspåföljden, s. 12f.

⁹⁶ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 231.

⁹⁷ H., Ussing, Aftaler, s. 124.

4.2.2 Tillämplighet

Avtalslagens ogiltighetsreglering innefattas som bekant i 3 kap., *Om rättshandlingars ogiltighet*. De inledande paragraferna, 28 – 31 §§, tar alla sikte på någons, vanligtvis men inte nödvändigtvis en parts, klandervärda beteende. Det klandervärda beteendet skall vanligtvis även ha påverkat rättshandlingen i någon form, det skall således finnas kausalitet mellan det klandervärda beteendet och avtalsslutet.

Det är dock oklart i vilken mån det klandervärda beteendet måste ha påverkat själva avtalsinnehållet. Det har hävdats att avtalet inte behöver vara särskilt ofördelaktigt för att kunna träffas av ogiltigheten.⁹⁸ Dock måste här göras undantag från 31 § som förutsätter att avtalet i sig är just ofördelaktigt genom att någon tillskansat sig en otillbörlig fördel.⁹⁹

I 28 § regleras de fall som brukar kallas *råntvång*, det är här frågan om situationer där tvånget utövats genom våld eller hot om våld (*rättsstridigt tvång*) som inneburit *trängande fara* för den utsatte. Det självklara exemplet är de fall då någon under pistolhot skrivit under ett avtal som är till fördel för någon annan än honom själv.¹⁰⁰ Intressant nog krävs enligt 28 § 2 st. att den tvungne så snart tvånget upphört, i de fall tvånget inte utförts av avtalsmotparten, underrättar sin godtroende motpart om de korrekta omständigheterna vid avtalets tillkomst. Görs inte så av den tvungne, riskerar denne att rättshandlingen ändå blir giltig. De fall av tvång som inte innefattar våld eller hot om våld, så kallat *lindrigt tvång* eller utpressning, regleras i 29 §.¹⁰¹ Det framgår av motiven att 29 § inte endast är tillämplig vid så kallat rättsstridigt tvång utan även vid de fall då påtryckningsmedlet är av laglig art. Dock verkar motiven förutsätta att part som använt sig av enligt lagen godkända påtryckningsmedel skall ha tillskansat ”obehöriga förmåner” för att tillämpning av 29 § skall vara möjlig.¹⁰² Exempel på lindrigt tvång med lagliga medel kan vara hot om konkursansökan, utmätning eller angivelse för brott.

---

⁹⁸ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 251.

⁹⁹ Detta framgår av ordalydelsen av 31 §, där någon inte får ha ”begagnat sig av annans trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning till att taga eller betinga sig förmåner, vilka stå i uppenbart missförhållande till det vederlag” denne utgivit.

¹⁰⁰ Jfr 8 kap. 5 § BrB ang. rån.

¹⁰¹ Jfr 9 kap. 4 § BrB ang. utpressning.

¹⁰² NJA II 1915 s. 232 ff.

Vidare tas i 30 § bedrägeriets¹⁰³ motsvarighet i Avtalslagen, *svek*, upp. Paragrafen stadgar att då en part framkallat en rättshandling ”genom svikligt förledande eller ock insett eller bort inse, att den, som företog rättshandlingen, blivit svikligen förledd därtill av annan”¹⁰⁴ är rättshandlingen ogiltig gentemot den förledd. Som det går att utläsa ur lagtexten krävs det kausalitet, att det svikliga förledandet *framkallat* rättshandlingen. Det svikliga förledandet behöver dock inte vara en aktiv handling. Paragrafen inrymmer även de fall då en part medvetet undanhållit eller förtigit omständigheter som legat till grund för avtalsslutet. Dock förutsätter både det aktiva och passiva förledandet att den svekliga parten är i ond tro angående resultatet av hans förledande. Han måste således förstå att de uppgifter han lämnat alternativt utelämnat förlett motparten och detta skall ha varit avsikten med hans agerande.¹⁰⁵

Kravet på kausalitet kan ofta vara svårt att uppnå med bevisning då det utifrån är omöjligt att med säkerhet veta vad som fick den förledd parten att utföra rättshandlingen. Av denna anledning har lagstiftaren valt att inför en presumptionsregel i 30 § 2 st. som ger att i de fall den information som återgivits felaktigt, förvanskats alternativt förtigits kan ”antagas vara av betydelse för rättshandlingen, skall han anses hava därigenom framkallat densamma”¹⁰⁶. Bevisbördan är således omvänd och det är vid dessa tillfällen upp till den, påstodde, förledande parten att påvisa att hans förledande inte har inverkat på rättshandlingen.

Exakt var gränsen för svikligt förledande går är inte helt lätt att utröna. Säljaren är dock fri att allmänt lovorda försäljningsobjektet utan att ådra sig ett garantiansvar för det denne uttryckt. Allmänt lovordande är att se som en normal del av en försäljningsprocess och har därför inte ansetts ansvarsgrundande. Vidare finns det en viktig skillnad mellan fakta och åsikter. Åsikter är alla fria att ha och nästan alltid uttrycka, men att göra anspråk på att göra uttryck för fakta är en annan sak, framförallt i det fall felaktiga uppgifter medvetet framförs så som fakta. Här ser vi den i teorin klara skillnaden mellan ansvarsgrundande uttalanden och dess motsats. Dock är det långt svårare att i praktiken bevisa att ett uttalande antingen utgör fakta eller åsikt. Det är i mellan dessa som linjen måste dras

---

¹⁰³ Jfr 9 kap. 1 § BrB ang. bedrägeri.

¹⁰⁴ 30 § 1 st. AvtL.

¹⁰⁵ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 253.

¹⁰⁶ 30 § 2 st. AvtL.

angående vad som kan anses utgöra ett svikligt förledande, att deklarerat sin subjektiva sikt om något kan aldrig anses som förledande medan medvetet försöka pådyvla falsk fakta definitivt är det. Ovan definition lämnar tyvärr en gråzon av storlek större emellan de två ytterligheterna. Dock blir en bedömning alltid väldigt situationsspecifik och blir utan tillgång till detaljer mycket teoretisk. Det som kan sägas är att garantier om att till exempel bolagets räkenskaper är i sin ordning endast sträcker sig så långt att de är förenliga aktuella bokföringsregler och föreskrifter. Således ger en garanti av denna sort begränsat skydd för köparen i de fall det som statueras, till exempel, god redovisningssed på området är oklart.¹⁰⁷

För att förhindra att någon tillgodogör sig förmåner som står i ”uppenbart missförhållande till vederlaget”¹⁰⁸ denna utgivit föreskrivs i 31 § regler angående ocker¹⁰⁹. Rekvisiten för ocker är inte bara att vederlaget skall vara oadekvat, personen i fråga skall även ha begagnat sig av medkontrahentens ”trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning”¹¹⁰. Ocker bestämmelsen riktar sig mer gentemot utnyttjandet av den situation som en av kontrahenterna befinner sig i tillskillnad från 28 – 30 §§ som tar sikte på vad som framkallat rättshandlingen.¹¹¹ Dock förutsätts i motiven att den förfördelade parten på något vis påverkats att genomföra den aktuella rättshandlingen, vilket dock inte framgår av lagtexten.¹¹²

Klart står att alla ogiltighetsgrunder i 28 – 31 §§ är av grövre art och har motsvarigheter i BrB. De två parallella system som brottsbalken och avtalslagen utgör har fått en utformning som torde ge att alla rättshandlingar som framkallats genom ett brottsligt förfarande, och ett uppfyllt ondrosrekvisit, bör kunna ogiltigförklaras. Dock inte sagt att alla ogiltiga rättshandlingar kommer att falla in under BrB.¹¹³ Detta beror delvis på det faktum att bevisbördan är olika för brottmål och civilmål. Vidare krävs t.ex. enligt 9 kap. 1 § BrB vid bedrägeri att gärningen resulterat i ”vinning för gärningsmannen och skada

---

¹⁰⁷ T., Ingvarsson, Ogiltighet och rättsföljd, s. 119 samt A., Johansson, *Undersökningsplikten vid Aktieförförvärv*, SvJT 1990 s 95 ff.

¹⁰⁸ 31 § 1 st. AvtL.

¹⁰⁹ Jfr 9 kap. 5 § BrB ang. ocker.

¹¹⁰ 31 § 1 st. AvtL.

¹¹¹ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 252 f.

¹¹² NJA II 1915 s. 247

¹¹³ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 251 f. samt K., Grönfors, R., Dotevall, Avtalslagen, s. 199f.

för den vilseledde”. ”Motsvarigheten” till 9 kap. 1 § BrB i Avtalslagen är 30 § som enbart kräver ett svikligt förledande i ond tro från gärningsmannen för att rättshandlingen skall bli ogiltig.

4.2.3 Rättsföljder

Rättsföljden av ogiltighet återfinns inte uttryckligen i avtalslagen. Dock bör det stå utom tvivel att ogiltighet medför att avtalsbundenheten för parterna bortfaller. Så enkelt torde det vara i fall av benefika, ensidiga, avtal. Den, enligt avtalet, förpliktade parten blir befriad från sin skyldighet att prestera. Till synes lika enkelt torde fallet vara vid onerösa avtal där ingen part än presterat. Problematik uppstår dock när en eller båda parter hunnit prestera när ogiltighet blir aktuellt.¹¹⁴

Den allmänna avtalsrättsliga principen vid ogiltighet är att prestationerna skall återställas mellan parterna. Således skall alla parter återbära vad de enligt avtalet erhållit.¹¹⁵ Detta ligger även i linje med HD:s uttalande i NJA 1987 s. 845 om att samma förmögenhetsläge skall gälla före som efter ett avtals ogiltighet. Dock uttalade HD detta med anledning av huruvida en part är berättigad ersättning för kostnader han haft undertiden han innehaft den egendom som skall återbäras. Det grundläggande i uttalandet torde dock kunna appliceras även på frågan om prestationernas återgång.

Sakrättsligt är det inte lika enkelt att återställa läget till hur det såg ut innan avtalsslutandet. Säkert torde dock vara att de rättigheter och skyldigheter som medföljer aktierna i sig återgår tillsammans med aktierna. Men vad händer med beslut som tagits av den nya bolagsstyrelsen eller en eventuellt ny VD? Nial har framfört, med anledning av klandervärda bolagsstämmobeslut, att efterföljande beslut och aktioner torde även de behöva klandras om de inte berörs i domen angående det ursprungliga klandret.¹¹⁶ Något liknande torde kunna gälla för de fall då de beslutsfattande organen i efterhand konstaterats sakna beslutskompetens på grund av det ogiltiga avtalet.

Att i dessa fall kategoriskt eftersträva en absolut återgång av beslut tagna eller verkställda av bolagsorgan bemyndigade av de förvärvande aktieägarna torde inte vara önskvärt.

---

¹¹⁴ C., Ramberg, Allmän avtalsrätt, s. 77.

¹¹⁵ H., Nial, TFR 1936, *Om förvärv i strid mot legala förbud*, s. 16 samt C., Ramberg, Allmän avtalsrätt, s. 77f.

¹¹⁶ H., Nial, *Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut*, s. 95f.

Skulle återgången vara absolut skulle detta innefatta samtliga beslut vilket skulle innebära att även alla beslut av mer vardaglig karaktär skulle gå åter. Då majoriteten av de beslut som fattas och verkställa torde vara av denna karaktär är det ur denna synvinkel mer lämpligt att de avyttrande aktieägarna får klandra de beslut de inte finner förenliga med sin fortsatta drift av bolaget.

4.3 Förutsättningsläran

Vanligtvis kan ett avtal som sluts under oriktiga uppfattningar, angående de bakomliggande förhållandena som avtalet grundas på, avhjälpas genom avtalslagens ogiltighetsregler eller den avtalsstolkning lagen i övrigt avser att tillskjuta.¹¹⁷ Vid sidan av dessa regler har behovet av allmänna principer ofta diskuterats som komplement till lagstiftningen. Behovet av allmänna principer på förmögenhetsrättens område torde ha varit större tidigare, då de primärt utvecklades under tiden före 36 § AvtL.¹¹⁸ Den, för denna framställning, relevanta principen är förutsättningsläran, som har sitt ursprung i tysk rätt.¹¹⁹ Förutsättningsläran omfattar inte uteslutande omständigheter vid avtalets ingående (jfr. ogiltighet enligt Avtalslagen) utan även omständigheter som uppkommer efter själva avtalsslutet, s.k. bristande förutsättningar. Dessa omständigheter, om än felaktiga vid tidpunkten för avtalets tillkomst eller senare, kan enligt förutsättningsläran påverka ett avtals giltighet och verksamhet.¹²⁰ Med andra ord kan läran ge stöd för att avtal blir överksamt.¹²¹

Det finns inom förutsättningsläran två typer av förutsättningar, *egentliga* förutsättningar och *typförutsättningar*. De egentliga förutsättningarna för parterna är de subjektiva förutsättningar som reellt funnits. Adlercreutz beskriver dessa som ”medvetet[na] antagande[n] om förhållanden som är av betydelse för rättshandlingen”¹²². *Typförutsättningar* är istället de objektiva förutsättningar som parterna inte behöver vara medvetna om men som kan få betydelse vid tillämpning av utfyllande rättsregler eller

---

¹¹⁷ J., Ramberg & C., Ramberg, Allmän avtalsrätt, s. 199.

¹¹⁸ J., Kleineman, *Förutsättningsläran tre steg tillbaka?*, JT 1996/97, nr 2, s. 438 samt Prop. 1975/76:81, s. 13.

¹¹⁹ J., Hellner, m. fl., Speciell avtalsrätt II – Kontraktsrätt, s. 60.

¹²⁰ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 280.

¹²¹ J., Hellner, m. fl., Speciell avtalsrätt II – Kontraktsrätt, s. 60.

¹²² A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 280.

regler och förutsättningar som kan anses naturligt anknutna till en viss typ av rättshandlingar om annat inte kan klargöras vara fastställt mellan parterna.

Förutsättningar som fallit har i äldre praxis vid flera tillfällen angripits via förutsättningsläran.¹²³ Förutsättningsläran har dock på senare år kommit tillbaka och återigen vunnit mark. Anmärkningsvärt nog har detta skett efter tillkomsten av 36 § AvtL¹²⁴ som enligt lagförarbetena skulle leda till minskad betydelse av förutsättningsläran.¹²⁵ Dock uttalades det i lagförarbetena till avtalslagen att lagstiftning angående förutsättningar inte var lämplig utan att detta i framtiden, precis som tidigare, skulle lämnas till domstolarna att tolka i de fall förutsättningarna brustit.¹²⁶

HD uttalade i NJA 1996 s. 410 att förutsättningsläran är ett komplement till avtalstolkning och avtalslagens ogiltighetsgrunder men avvisade tillämpningen i det aktuella fallet och tog istället hänsyn till parternas subjektiva förutsättningar vid avtalets ingående och tolkade sedan avtalet i ljuset av dessa.¹²⁷

Förutsättningslärans tillämpning är mycket omtvistad, förefallande oenhetligt och kan nog inte anses som en accepterad och given metod för reglering av situationer där bristande förutsättningar är aktuella.¹²⁸ Läran anförs dock ofta av sökande parter och har en klar plats i vår avtalslära, om än oklart hur stor.¹²⁹ Frågan är dock om inte regler kring bristande förutsättningar idag har en lagstadgad plats i avtalsläran. 36 § AvtL reglerar idag redan ”omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt”. Ordvalet ”omständigheter” borde utan orimligt långtgående associationer inrymma parternas förutsättningar. Denna tolkning har tillsynes inte gjorts av domstolen hitintills men torde vara ett framgångsrikt sätt att frångå den oklara och ibland tillsynes godtyckliga hänvisningen till allmänna rättsgrundsatser.

---

¹²³ Se till exempel NJA 1936 s. 368 samt NJA 1949 s. 134.

¹²⁴ Även kallad *stora generalklausulen*.

¹²⁵ Prop. 1975/76:81, s. 13. samt J., Kleineman, Förutsättningsläran tre steg tillbaka?, JT 1996/97, nr 2, s. 438

¹²⁶ NJA II 1915 s. 264.

¹²⁷ J., Kleineman, Förutsättningsläran tre steg tillbaka?, JT 1996/97, nr 2, s. 438

¹²⁸ A., Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 279f.

¹²⁹ J., Kleineman, Förutsättningsläran tre steg tillbaka?, JT 1996/97, nr 2, s. 441

4.4 Skadestånd

4.4.1 Förutsättningar för skadestånd vid ogiltighet

Då avtalslagen helt saknar regler för skadestånd hänvisas eventuella ersättningsanspråk på grund av ogiltighet till den utomobligatoriska skadeståndsrätten. Avsaknaden av regler för skadestånd beror på den till synes underliga anledningen att lagstiftaren fann det självklart att skadeståndsskyldighet förelåg i fall av denna art och att någon uttrycklig lagreglering således inte var nödvändig.¹³⁰ Det stöd som går att finna i lagtext är till exempel 3 § skadeståndslagen¹³¹ som dock stadgar att ersättning endast skall utgå för ren förmögenhetsskada¹³² i de fall skadan är ett resultat av brott. Huvudregeln i skadeståndslagen är som bekant att endast person- och sakskada skall ersättas.¹³³ Vidare kan stöd finnas i Köplagens konstruktion och regler om skadestånd enligt culpaansvaret.¹³⁴

Det finns vissa situationer där ett avtal kan förklaras ogiltigt enligt Avtalslagen samtidigt som ogiltighetsgrunden är straffsanktionerad enligt brottsbalken¹³⁵, t.ex. svek (30 § AvtL) och bedrägeri (9:1 BrB). Viktigt att notera är att beviskraven särskiljer sig mellan dessa två regleringar och det kan uppkomma fall där svek är fastställt av domstolen utan att åklagaren senare kan bevisa bedrägeri, så kallat *civil dolus*.¹³⁶

I enlighet med lagstiftarens åsikter i motiven¹³⁷ tar flertalet författare skadeståndsskyldigheten vid ogiltighet förgivet.¹³⁸ Detta är även fastställt av domstolen

---

¹³⁰ NJA II 1915 s 239, 243, & 247 samt H., Karlgren, Avtalsrättsliga spørsmål, s. 83.

¹³¹ Skadeståndslag (1972:207), nedan SkL.

¹³² Ren förmögenhetsskada definieras i 1:2 SkL som all ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada.

¹³³ 2:1 SkL.

¹³⁴ Högsta domstolen fann vid sin granskning till ny köplag 1901 att uttryckliga regler om skadeståndsansvar inte var nödvändiga här heller, se NJA II 1901 nr 1 s. 52 ff.

¹³⁵ Brottsbalken (1962:700), nedan BrB

¹³⁶ H., Karlgren, Avtalsrättsliga spørsmål, s. 84.

¹³⁷ NJA II 1915 s 239, 243 & 247.

¹³⁸ Se bland annat H., Nial, TfR 1936, *Om förvärv i strid mot legala förbud*, s. 19, H., Karlgren, Avtalsrättsliga spørsmål, s. 83f. samt C., Ramberg, Avtalslagen 2010 § 5.7(4).

vid flertalet tillfällen. I NJA 1987 s. 845 uttalade HD som en generell regel vid ogiltighet att återställande bör ske av det ”förmögenhetsläge som gällde *innan* det ogiltiga avtalet ingicks; ingendera parten skall slutligen vinna på en ogiltig transaktion”¹³⁹(förf. kurs.).

Skadeståndsskyldighet på grund av ett avtals ogiltighet kan härröras från två olika typsituationer. Den ena är det fall då den part som har i sitt intresse att åberopa ogiltigheten även kan utkräva skadestånd för den skada han lidit av ogiltigheten och det som föranlett den. Exempelvis kan det här handla om att motparten handlat i strid mot tro och heder enligt 33 § AvtL och skall ersättas för den skada han lidit med anledning av motpartens klandervärda agerande. Den andra typsituationen är i det fall den part som har i sitt intresse att åberopa ogiltigheten är skyldig att ersätta motparten för den skada denne lider av att avtalet ogiltigförklaras. Här är det oftast frågan om bristande kompetens eller behörighet, exempelvis en omyndig som åberopar att det avtal han ingått skall ogiltighetsförklaras och blir då samtidigt skyldig att ersätta motparten för den skada han lider av att avtalet blir ogiltigt.¹⁴⁰ I denna framställning är endast förstnämnda typsituation av intresse och är således den som kommer utredas och kommenteras. Exakt vad som krävs för att skadestånd skall ligga för handen i dessa situationer kan inte anses klarlagt i svensk rätt. Dock går det av doktrin att finna någorlunda ledning i frågan.

Kleineman har med anledning av förfalskade skuldebrev och NJA 1980 s. 383 uttalat att det bör kunna utrönas en allmänt hållen rättsregel när det kommer till skadestånd för olika sorters vilseledande. Kleineman anför att ”[o]m någon (A) skall övertyga en medkontrahent (B) under en avtalsförhandling att ingå ett visst avtal och därvid tillhandahåller ett underlag för detta beslut, kan vederbörande *under vissa speciella omständigheter* svara för den vilseledande information som finns i detta underlag”¹⁴¹. Dessa *speciella omständigheter* är enligt Kleineman för det första att mottagaren har förlitat sig på informationen och därigenom lidit skada.¹⁴² Vilket också stöds av Hessler och Ramberg som anført att det måste föreligga adekvat kausalitet mellan skadan och den skadegörande handlingen (ogiltighetsgrunden).¹⁴³ För det andra anser Kleineman att

---

¹³⁹ NJA 1984 s. 865

¹⁴⁰ H., Karlgren, Avtalsrättsliga spørsmål, s. 9f.

¹⁴¹ J., Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 444.

¹⁴² Ibid, s. 444.

¹⁴³ H., Hessler, Obehöriga förfaranden med värdepapper, s. 90 samt C Ramberg, Avtalslagen 2010 5.7 (4).

informationen måste vara av det slag att den hänför sig till en egenskap hos objektet i fråga, till exempel varan, aktiebolaget eller skuldebrevet, och att A innehar speciell kompetens att bedöma denna egenskap.¹⁴⁴ De rekvisit som Kleineman ställer upp är väldigt snarlika de som återfinns i 30 – 31 §§ AvtL. Nämnade paragrafer förutsätter precis som Kleineman att vilseledandet haft ett faktiskt inflytande över den förfördelades val att ingå avtalet.

Stöd för förda resonemang återfinns även i NJA 1963 s. 105 angående skadestånd med anledning av culpa in contrahendo som senare inte ledde till avtal. HD anförde att ”[s]kadeståndsskyldighet torde emellertid ej kunna åläggas G, med mindre denne uppsåtligt eller av vårdslöshet vilselett E i något avseende, som varit av betydelse för E:s beslut”.

4.4.2 Skadeståndets omfattning

4.4.2.1 Allmänt

Som allmän princip kan sägas att i fall av *culpa in contrahendo* skall det negativa intresset ersättas. Detta har även fastställts av HD vid flertalet tillfällen. HD uttalade till exempel i NJA 1963 s. 105 att skadeståndsansvar förelåg på grund av culpa ”dock icke i större omfattning än att E genom skadeståndet ekonomiskt försattes i samma belägenhet som om dylikt vilseledande ej förekommit”. Detta har senare konfirmerats av HD i NJA 1987 s. 845 då de fastslog att parterna bör ”återställas [till] det förmögenhetsläge som gällde innan det ogiltiga avtalet ingicks”.

Principen om att den förfördelade partens negativa kontraktsintresse skall ersättas har dock formulerats på olika sätt i doktrinen. Den som tillsynes fått mest gehör för sin definition torde vara Brækhus som anför, att det centrala innehållet i begreppet är att den förfördelade parten skall ersättas för den förlust denne lider av att förlita sig på avtalet. Brækhus menar dock att definitionen på senare tid dock omformulerats och numera innebär att parten skall ersättas som om kontraktet överhuvud inte hade förekommit. Denna senare definition ligger märkbart närmare den i svensk praxis antagna formuleringen.

---

¹⁴⁴ J., Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 444.

När det gäller *dolus in contrahendo* är rättsläget mer oklart. Karlgren vill till synes gå så långt att han hävdar att det positiva kontraktsintresset skall ersättas i fall av *dolus*. Några argument för denna ståndpunkt anför dock inte Karlgren.¹⁴⁵ Ett möjligt antagande är dock att det anses att den som förlitar sig på ett avtal och ärligt har agerat för att ett avtal skall komma till stånd skall få skörda frukten även i det fall motparten medveten undandragit honom denna möjlighet. En part som agerar klanderfritt men uppsåtligen blir bedragen av motparten skall sättas i samma ekonomiska sits så som om avtalet, den förfördelade parten trodde att han skulle få åtnjuta, faktiskt kommit till stånd. I och med att Karlgren är tillsynes ensam om denna åsikt och att flertalet författare argumenterat för den direkta motsatsen torde möjligheten att få det positiva kontraktsintresset ersatt vid *dolus in contrahendo* vara mycket begränsad. Mer sannolikt är nog att även fall av *dolus in contrahendo* endast berättigar till ersättning utefter principen om det negativa intresset.

4.4.2.2 Det negativa intresset

Vid beräkning av det negativa intresset skall utgångspunkten vara vad den förfördelade parten hade sparat eller kunnat tjäna på annat håll i det fall han från början vetat om att avtalet inte skulle bli giltigt. Brækhus menar här att beräkningen skall ske som om ett streck drogs över avtalet. Denna definition räcker dock inte långt i den konkreta beräkning av vad en part faktiskt skall erhålla i skadestånd.¹⁴⁶ Således krävs en närmare genomgång av vad som bör inkluderas i begreppet negativt kontraktsintresse.

För det första är utgifter för förberedelser och förhandlingar aktuella för ersättning. Detta inkluderar ersättning för kontorskostnader som är direkt hänförliga till den aktuella förhandlingen såväl som ersättning för till exempel juridisk expertis eller andra sakkunniga som använts för värdering av köpeobjektet eller andra utlåtanden. Vid en strikt tillämpning av det negativa intresset torde det vara svårt att inkludera dessa förhandlingsutgifter. Den förfördelade parten har inte haft dessa utgifter på grund av att avtalet är ogiltigt. När förhandlingarna äger rum måste parterna vara införstådda i att möjligheten att något avtal inte kommer att slutas finns. Dessa utgifter härstammar snarare från den förfördelade partens önskad och förhoppning om att ett slutligt avtal skall slutas. Det kan dock påpekas att dessa utgifter mycket väl hade kunnat undvikas i det fall de riktiga omständigheterna hade varit kända för den förfördelade parten från början. En

---

¹⁴⁵ H., Karlgren, *Avtalsrättsliga spörsmål*, s. 84.

¹⁴⁶ S., Brækhus, *En analyse og vurdering av den såkalte negative kontraktinteresse i nordisk kontraktrett*, TFR 1947, s. 516f.

förhandling hade helt enkelt inte ägt rum om alla omständigheter hade funnits tillgängliga för parterna från början.¹⁴⁷ Dessa förhandlingsutgifter återfinns på gränsen mellan det negativa och positiva kontraktsintresset vilket gör att det nästan är omöjligt att helt utesluta det från det ena eller det andra.¹⁴⁸

Enligt min åsikt torde dock förhandlingsutgifter ofta gå att inkludera i det negativa intresset i det fall det går att påvisa att förhandlingarna inletts direkt eller indirekt på grund av ett svikligt förledande. Kostnaderna är i dessa fall direkt hänförliga till det klandervärda beteendet och borde således inte undras på grunden att de ändå hade uppkommit och att detta är en affärsmässig risk köparen alltid måste bära. Här skulle det eventuellt även gå att bryta ned förhandlingskostnaderna i mindre delar för att på så vis försöka utröna vilka delar som uppkommit efter det klandervärda beteendet ägt rum.

Vidare bör även kostnader för utgifter som är direkt hänförliga till själva avtalsslutandet ersättas. Här avses utgifter som till exempel anmälnings- och licensavgifter eller agent- och mäklarprovision. Dock utgår ersättning här enbart i de fall då den förfördelade parten ej kan återfå utgivet belopp alternativt fortfarande måste utge beloppet. Dessa utgifter anses som självklara i det negativa intresset. De blir vid avtalets ogiltighet helt onödiga och är således en ren förlust för den förfördelade parten.¹⁴⁹

Nästa utgiftsgrupp som bör ersättas är de så kallade uppfyllelseutgifterna. Detta är som namnet antyder utgifter som är direkt kopplande till själva avtalsuppfyllandet. Det kan tänka sig vara frågan om att köparen förskottsbetalar transport, kostnader för inspektion eller andra utgifter för köpeobjektet som skall underlätta fullgörandet eller eventuellt förutsätter det. Brækhus vill här inkludera även varor som är inköpta av köparen för att användas tillsammans med köpeobjektet. I fall av aktiebolagsförvärv torde majoriteten av de varor, maskiner etc., som anskaffas med direkt anknytning till det förvärvade aktiebolaget betalas med medel tillhörigt den aktuella verksamheten och köparen skall således inte ersättas för detta då den förvärvade egendomen fortsatt tillhör bolaget även

---

¹⁴⁷ S., Brækhus, *En analyse og vurdering av den såkalte negative kontraktinteresse i nordisk kontraktrett*, TFR 1947, s. 518f.

¹⁴⁸ J., Herre, *Ersättning i köprätten - särskilt om skadeståndsberäkning*, s. 309f.

¹⁴⁹ S., Brækhus, *En analyse og vurdering av den såkalte negative kontraktinteresse i nordisk kontraktrett*, TFR 1947, s. 519.

efter återgången.¹⁵⁰ Detta kan dock vara aktuellt i de fall köparen gör andra bolagsförvärv som en del utav en strategi och där det omtvistade bolaget kan anses utgöra kärnan och anledningen till de övriga förvärven och på så sätt dragit på sig kostnader som genom uteblivna synergieffekter kan ses som förluster för köparen.

Angående beräkningen av det negativa intresset är en vanlig åsikt att det som den förfördelade parten eventuellt tjänar på att avtalet blir ogiltigt inte ska beaktas vid beräkningen. Detta resulterar i att det negativa intresset aldrig kan bli just negativt för den förfördelade parten.

---

¹⁵⁰ S., Brækhus, *En analyse og vurdering av den såkalte negative kontraktinteresse i nordisk kontraktrett*, TfR 1947, s. 519f.

5 Analys av institutens likheter och olikheter

5.1 Inledning

Efter att ha konstaterat köplagens tillämplighet på aktiebolagsförvärv är grunderna för köplagens och avtalslagens tillämpning av samma karaktär. Dock med den skillnaden att köplagens är speciell avtalsrätt medan avtalslagen, alternativt förutsättningsläran, är så allmän avtalsrätt kan bli i sitt omfång. Köplagens tillämpning knyter an till överlåtelseypen samt vad som överlåts medan avtalslagen endast knyter sin tillämpning till det faktum att den aktuella situationen baseras på ett avtal.

5.2 Institutens likheter och olikheter

5.2.1 Karaktär

Studerars syftet med de två instituten kan de till en början framstå som tillsynes lika. Syftet med regleringar av denna typ är överlag att undgå ett klandervärd beteende från avtalsparterna. Reglerna skall således både fungera i avskräckande syfte samtidigt som de skall vara praktiskt tillämpbara retroaktivt. En grundläggande skillnad mellan instituten är dock hur de avses fungera i praktiken. Syftet med hävningsinstitutet är som nämnt ovan, se 3.2.1, primärt att den skall agera som påtryckningsmedel parterna emellan vid en eventuell konflikt. Hävningsinstitutet har således sitt primära och praktiska syfte när avtalet redan är ingånget. Ogiltighetsinstitutet kan inte i stort anses ha detta påtryckningssyfte, utan har snarare som syfte att verka avskräckande och agera säkerhetsventil när problem redan ligger för handen. Med detta sagt är det inte omöjligt att angriplighetsfallen skulle kunna användas som påtryckningsmedel i de fall ett angriplighetsfall avmed hjälp av ogiltighet är för handen och att den förfördelade parten kan använda detta för att uppnå ett mer rättvist avtal. Som exempel kan nämnas att en förälder väljer att stödja sin tolvåriga sons köp efter att priset justerats till marknadspris.

Det går likväl att mellan instituten finna vissa likheter. Primärt återfinns dessa i en jämförelse mellan hävning och angriplighetsfallen för ogiltighet. Det är här frågan om mindre fundamentala fel, jfr. *nullitetsfallen*, som inte nödvändigtvis behöver innebära att avtalet i stort blir oanvändbart för parterna. De kan därför läkas genom till exempel passivitet från den förfördelade parten. Således finner vi här en likhet mellan instituten

just i denna möjlighet att angripa mindre ingående felaktigheter i avtalsförhållandet och förhoppningsvis åtgärda dessa, alternativt acceptera dem.

5.2.2 Tillämpning

Vad det gäller tillämpningen av de två instituten tar de i teorin sikte på väsentligt olika situationer. Hävningsinstitutet tar som bekant sikte på de fall då ett avtal inte fullföljts på ett avtalsenligt vis, exempelvis genom att varan som överlämnats inte överensstämmer med vad som avtalats, alternativt att en korrekt vara visserligen överlämnats men för sent. Ogiltighetsinstitutet tar å sin sida primärt sikte på klandervärda beteenden innan eller i och med avtalsslutandet. Dock kan ogiltighetsinstitutet även rikta sig till senare händelser och då med hjälp av 36 § AvtL som inte statuerar ett krav på att det klandervärda skall ha ägt rum vid eller runt själva avtalsslutandet. 36 § AvtL sträcker sig således en bit förbi själva avtalsslutandet i sin tillämpning, exakt hur långt är oklart men någon slags sammankoppling med tidpunkten för avtalsslutandet torde vara ett krav.

Det blir i båda instituten aktuellt med en väsentlighetsbedömning, dock är det olika sakers väsentlighet som bedöms. Vid hävning tar väsentlighetsbedömningen sikte på felets väsentlighet för köparen och om denne i och med felet berövats sin väsentliga vinning med avtalet. Säljarens eventuellt svikliga förledande som dolt det aktuella felet är således inte till bedömning. Dock torde hans onda tro oftast bevisas genom det svikliga förledandet, i vart fall när det kommer till ett aktivt förledande. Väsentlighetsbedömningen som görs vis ogiltighet tar å sin sida sikte på just det svikliga förledandets betydelse för avtalets tillkomst. Frågan är alltså om avtalet ändå slutits i det fall det svikliga förledandet inte ägt rum.

5.2.3 Verkningar

De flesta av de fåtal likheter som går att finna mellan instituten är hänförliga till verkningarna. Vid både hävning och ogiltighet skall parternas bundenhet att prestera falla bort. De prestationer som dock utförts skall gå åter i den mån det är möjligt. Denna likhet torde gå att spåra till det faktum att både hävning och ogiltighet är en sort av ”likvidation av avtalet”. Vid ogiltighet har det, som nämnt ovan i 4.2.3, sagts att ett ogiltigt avtal skall behandlas som om det dras ett streck över avtalet eller avtalet aldrig ingåtts. Vid hävning är inte partsrelationerna lika klara och relationen mellan parterna kan snarast ses som om den bör knytas upp och avvecklas. Avtalet skall avslutas av ett eller annat skäl och

parternas inbördes relation måste således regleras innan de kan skiljas åt. Rättsgrunden för detta varierar beroende på vilket av instituten kärkeande har valt att grunda sin talan på.

5.2.4 Skadestånd

5.2.4.1 Förutsättningar för skadestånd

Den övergripande likheten mellan dessa ersättningsinstitut är att de båda regleras separat från den ursprungliga frågan om huruvida avtalet fortsatt skall anses gälla eller ej. När det gäller hävningsinstitutet faller som bekant andra tidigare aktuella påföljder bort vid hävningen och endast frågan om skadestånd kvarstår. Vid ogiltighet regleras frågan helt separat då den till och med har sitt stöd i skadeståndslagen och inte avtalslagen. Klart står dock att ersättningsanspråken fortfarande är klart knutna till både hävningen och ogiltigheten genom att det är just dessa två moment som i de aktuella fallen överhuvud möjliggör anspråket.

Vid hävning presumeras säljarens rätt till skadestånd så länge bristen anses ligga inom säljarens kontrollansvar. Det blir således upp till säljaren att bevisa att bristen legat utanför dennes kontroll för att undgå ersättningsansvar. Kontrollansvaret omfattar som bekant inte bara säljaren själv utan även personer denne anlitat i en del av sin fullgörelse. Här skiljer sig instituten åt då ansvaret vid ogiltighet stannar vid den felande parten så vitt han inte insett eller bort inse att hans motpart blivit svikligt förledd av annan. Vid ogiltighet blir ansvaret således inte lika strikt som vid säljarens kontrollansvar.

Underrättelseansvaret vid hävning saknar en direkt motsvarighet vid ogiltighet dock finns en likhet i det att part alltid har möjligheten att vid misstanke om att motparten blivit förledd av annan, själv undanröja denna misstanke. Part kan således anses ha ett underrättelseansvar gentemot sin motpart angående sin egna misstankar. Denna ”skyldighet” bör nog inte dras för långt då det skulle ta bort mycket av det affärsmässiga momentet vid ett avtalsslut. Men idén bör nog inte helt förkastas då part själv är den enda som kan agera på sina egna misstankar och är även den som skulle få stå till svars för dem om de skulle visa sig sanna.

Både vid skadestånd på grund av hävning så väl som vid ogiltighet finns ett culpaansvar, även om de skiljer sig åt. I köplagen finns ett strikt culpaansvar som gör part skadeståndsskyldig enbart på grund av sin egen oskicklighet, oaktsamhet eller underlåtenhet. Här går köplagen således längre än reglerna om skadestånd vid ogiltighet.

Ett vårdslöst beteende kan självklart bli skadestandsgrundande även inom den utomobligatoriska skadestandsrätten dock inte i de fall som härrör från ett avtals ogiltighet. Detta då ogiltigheten i sig inte kan grundas på ett culpöst beteende förutom i ett fall. Part blir endast ansvarig för sitt culpösa beteende då motparten blivit förledd av annan och part bort inse detta. Annars krävs det som bekant ett uppsåtligt agerande för att ogiltighet skall bli aktuellt.

Avslutningsvis bör även nämnas att båda instituten bygger på principen om adekvat kausalitet mellan skadan och den klandervärda handlingen. Det räcker således inte att det går att konstatera att part lidit skada och att motparten utfört en klandervärd handling. Det måste även kunna fastställas att den aktuella skadan har uppkommit på grund av den aktuella handlingen. Detta då en part endast blir skadeståndsskyldig på grund av sitt klandervärda beteende och således endast skall ersätta skada hänförlig där till.

5.2.4.2 Skadeståndets omfång

Som presenterat tidigare är huvudregeln att det är två vitt skilda ersättningsprinciper som gäller vid hävning alternativt ogiltighet. Principen om det negativa intresset siktar på att återställa parternas förmögenhetsförhållande innan avtalet. Det positiva kontraktsintresset å sin sida siktar på att sätta den förfördelade parten i samma förmögenhetsläge som om avtalet fullföljts så som initialt avsetts. Med andra ord ämnar köplagens regler till att ersätta uteblivna intäkter medan den utomobligatoriska skadestandsrätten i detta fall siktar på att ersätta de kostnader som uppkommit i onödan.

En tydlig skillnad mellan instituten är sättet de hanterar poster som går emot grundprincipen inom varje institut. När det negativa intresset beräknas tas ingen hänsyn till det den förfördelade parten tjänar på att ett avtal blir ogiltigt medan när det kommer till det positiva kontraktsintresset skall allt tas in i beräkningen. Således inkluderas även, för den förfördelade parten, negativa poster vilket leder till att det positiva kontraktsintresset i teorin skulle kunna bli negativt.

6 Analys av valrätten

Som redan konstaterat torde det idag inte råda något tvivel om tillämpbarheten av varken köplagens felregler eller avtalslagens ogiltighetsregler när det kommer till aktiebolagsförvärv. En separat tillämplighet har fastställts där var lag för sig har ansetts som tillämpbar på det aktuella scenariot. Då uppstår dock frågan hur den faktiska tillämpningen ser ut i de fall då rekvisiten för de båda instituten är uppfyllda samtidigt. Anledningen till att denna fråga är av intresse är att instituten kan leda till fundamentalt olika ersättningsanspråk. Avtalslagen innehåller som bekant inga regler om ersättning utan en förfördelad part är istället hänvisad till skadeståndslagens generella regler om utomobligatoriskt skadestånd. Skadeståndslagens grundtanke är att försöka återställa den ekonomiska situation som förestod innan den förfördelade parten blev just förfördelad och tar således inte i beaktning vad som skulle skett eller hade kunnat ske i det fall avtalet stått fast. Köplagen å andra sidan med sin inbyggda ersättningsmekanism tar just detta framtida skeende i beaktning och ämnar sätta den förfördelade parten i samma ekonomiska situation som om köpet fullgjorts så som ämnat, med en felfri vara avlämnad i tid.

Hellner har, när det gällde anspråkskonkurrens mellan kontraktsmässiga och utomobligatoriska grunder, anfört att huvudregeln torde vara att en förfördelad part inte får välja utomobligatoriskt skadestånd på den grunden att detta skulle vara fördelaktigare.¹⁵¹ Ett liknande resonemang skulle kunna appliceras på den för framställningen aktuella situationen, en part ska således inte få välja ersättningsanspråk enbart på grunden att det ena skulle resultera i en högre ersättning. Vid ett sådant resonemang förbises dock några viktiga aspekter.

Har ersättningsgrunder och ersättningsomfång reglerats i avtal mellan parterna är detta i sig ett bevis på att parterna gemensamt beslutat att avvika från köplagens felregler. Att då, i fall där någon ogiltighet ej är aktuell, kringgå den mellan parterna interna regleringen som avtalet statuerar kan inte anses lämpligt. I dessa fall bör avtalet hedras så som parternas gemensamma och förutbestämda vilja. En potentiellt viktig skillnad mot Hellners resonemang är att i hans scenario har den förfördelade parten inte kommit till det utomobligatoriska skadeståndsanspråket via ogiltighetsreglerna i avtalslagen utan har

---

¹⁵¹ J., Hellner, Skadeståndsrätt, s. 95 f.

gått direkt in i skadeståndslagen för att söka ersättningen för en konstaterad skada. Skillnaden som uppstår här är att den ersättningsökande inte legitimerat sin väg in till det utomobligatoriska skadeståndet utan har gått runt den uppenbara regleringen i ett försök att få bättre ersättning någon annanstans.

Det finns i dessa situationer redan en inomobligatorisk (kontraktsmässig) reglering som i min mening bör hedras i största möjlig mån, i annat fall riskerar den avtalade regleringen att helt förlora sitt värde. I det fall den förfördelade parten istället har gått via ogiltighetsinstitutet är vägen in i det utomobligatoriska skadeståndsanspråket legitimerad på den grund att regleringen i köplagen, eller avtalet i Hellners fall, redan uteslutits då avtalet ansetts ogiltigt. Detta sammantaget med att skadestånd vid ogiltighet enligt den utomobligatoriska skadeståndsrätten tas för given ger att den sökande parten har två legitima vägar att finna ersättning.

Ytterligare ett argument för valfrihet är köparens svårighet att bevisa omfattningen på det positiva kontraktsintresset. Vinsten av avtalet kan vara planerad marginell vinstökning under 20 år, dock kanske utan direkta påvisbara effekter under den närmaste tiden efter förvärvet. Köparen bör emellertid lättare kunna påvisa vilka utgifter han haft för att avtalet skulle komma till stånd. I fall som dessa bör köparen stå inför valmöjligheten att kunna söka ersättning för det negativa intresset som i sig kan vara av betydande belopp.

Vidare torde en förutsättning för att valet mellan ogiltighet och hävning överhuvud skall förekomma, vara att ogiltighetsgrunden går att hänföra till kategorin angriplighetsfall. Gör de inte det utan istället är att se som en nullitetsgrund torde denna vägning mellan ogiltighet och hävning inte komma på tal då hävning endast kan grundas på ett giltigt avtal mellan parterna. Stöd för detta torde gå att finna i rättens resonemang i NJA 2007 s. 86. ”Att köparen inte är bunden av ett köpeavtal, som tillkommit genom svek eller där omständigheterna vid dess tillkomst var sådana att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om dem åberopa rättshandlingen och säljaren måste antas ha haft sådan vetskap, framgår av 30 § respektive 33 § avtalslagen. Men köparen kan i dessa fall välja att i stället betrakta avtalet som giltigt och utkräva ansvar enligt reglerna om fel.”¹⁵² HD hänvisar här endast till angriplighetsfall och menar att en förfördelad part i dessa fall kan

---

¹⁵² NJA 2007 s. 86.

betrakta avtalet så som giltigt. Således torde den förfördelade parten inte kunna använda sig av denna möjlighet i nullitetsfallen.

Som framkommit av genomgången av de båda ersättningsprinciperna kan de leda till vitalt skilda ersättningsanspråk. Storleken på de olika anspråken kan självklar variera kraftigt från affär till affär och beror även till stor del på hur parterna valt att lägga upp sina förhandlingar samt affärer. I ljuset av denna potentiellt stora variation ser det än mer olämpligt ut, att från rättsväsendets sida, på förhand limitera vad som skall ersättas och inte. Som exempel; A har inför en potentiell affär, med marginell påvisbar vinning i närtid, lagt ned stora mängder kraft och pengar på att göra en gedigen analys för att säkerställa att sina beräkningar, vad det gäller marknaden, förändringar i omsättning med mera men blir svikligt förledd av sin medkontrahent vad det gäller vissa fundamentala delar av det aktuella bolaget. B har å andra sidan, har inför en liknande potentiell affär, med samma marginella påvisbara vinning, gjort en mycket begränsad analys och inte alls haft samma kostnad för att säkerställa sitt beslutsunderlag inför affären. Om vi nu jämför A och B, synes det fullkomligt orimligt att båda dessa skall ersättas enligt det positiva kontraktsintresset och få en lika begränsad och svårbevisad skada ersatt. Varför skall en ansvarsfull och, i mina ögon, skyddsvärd kontrahent få stå kostnaden av sitt eget ansvarstagande?

Det handlar inte här om, som Karlgren anför, att part inte skall få välja ersättningsanspråk beroende på vad som ger bäst skadestånd utan att en svikligt förledd part skall ha rätten till en rättvis ersättning. Risker, och kostnaden, för ett omfattande förberedelse- och förhandlingsarbete bör ligga på den svikligt förledande parten och inte på den som gjort allt i sin makt för att ha ett så bra beslutsunderlag som möjligt. Avslutningsvis är det överhuvud svårt att se varför en förfördelad part skall begränsas i sin sökan efter adekvat ersättning. Detta kan inte heller vara önskan från lagstiftarens sida då handlande i strid mot tro och heder, både när det kommer till undersökning av överlåtets gods och reklamation vid konstaterat fel, drastiskt förändrar nämnda regleringar. Vilket uttryckligen motiveras med att en illojal säljare inte skall kunna hamna i bättre ställning än han annars gjort gentemot ett korrekt anspråk som riktas emot denne. Valet som diskuteras är trots allt valet mellan två vedertagna ersättningsprinciper som båda på sitt sätt reglerar risken med att en part kan bli felaktigt kompenserad.

7 Slutsats

Frågan om valrätten mellan hävning eller ogiltighet har, som framkommit i framställningen, sin kärna i valet mellan speciallagstiftning i köplagen och allmänna avtalsrättsliga principer i avtalslagen samt därtill hörande ersättningsregleringar. Att en sökande part inte fritt skall få välja tillämpbara regler torde för samtliga framstå som självklart och vissa begränsningar torde således vara nödvändiga. Enligt författarens mening bör valmöjligheten vara begränsad till att endast omfatta de fall där hävningen står emot ett angräplighetsfall av ogiltighet. Det borde således inte, vid nullitetsfallen, finnas någon valmöjlighet då det inte torde gå att häva ett avtal som per definition inte är att anses så som giltigt. Nulliteten raderar eller diskvalificerar således alla alternativ som baseras på det aktuella avtalet.

Det är enligt författarens mening svårt att finna bärande argument för varför en förfördelad part skall begränsas i sin sökan efter ersättning. Självklart skall ersättningen begränsas till rimliga nivåer, men sökandet i sig bör inte begränsas. En begränsning resulterar i att den part som agerat klandervärt skyddas av lagstiftningen på ett sätt som till synes saknar anledning. Naturligtvis skall en felande part inte behöva ersätta förluster bortom vad som är rimligt, men det gäller här endast ett val mellan två vedertagna men ändå olika principer om ersättning. Det bör gå att, utan risk för en skev ersättningsbild, förlita sig på att de båda instituten utefter sina egna principer levererar en nyanserad och verklighetsförankrad ersättningsplan.

Således anser författaren att valfrihet bör föreligga mellan hävningsinstitutet och ogiltighetsinstitutet i det fall rekvisiten för de båda instituten är uppfyllda i samband med ett köp av ett aktiebolag. Detta för att på bästa möjliga sätt tillse att en adekvat och korrekt ersättning erkänns den förfördelade parten samtidigt som rättsordningen markerar att en part som förfarit bedrägligt inte kan förvänta sig någon skydd.

Referenslista

Litteratur

- Axel Adlercreutz, Avtalsrätt. 1, 12:e uppl., Juristförlaget i Lund, Lund 2002.
- Tore Almén, Om köp och byte av lös egendom, 4:e uppl. delvis omarb., ombesörjd av Rudolf Eklund, Norstedt, Stockholm 1960.
- Sven Bramsjö, Om avtals återgång – en studie över innehållet i återgångspåföljden, C. W. K. Gleerup, Lund 1950.
- Anna Christensen, Studier i Köprätt, P A Norstedts & Söners förlag, Stockholm 1970.
- Folke Grauers, Fel i sålt skepp: Mängelhaftung bei Kaufverträgen über Schiffe, Gothenburg: Esselte studium (Akad.-förl.), Göteborg 1980
- Kurt Grönfors, Rolf Dotevall, Avtalslagen – En kommentar, 4:e uppl., Norstedt, Stockholm, 2010.
- Jan Hellner, Richard Hager, Annina H. Persson, Speciell avtalsrätt II – Kontraktsrätt, 6:e uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2015.
- Jan Hellner, Marcus Radetzki, Skadeståndsrätt, 9:e uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2014.
- Johnny Herre, Ersättningar i köprätten – Särskilt om skadeståndsberäkning, Juristförlaget, Stockholm 1996.
- Henrik Hessler, Obehöriga förfaranden med värdepapper: en studie över de civilrättsliga verkningarna av förfalskning och annan oegentlighet beträffande löpande skuldebrev, växlar, checkar och bankböcker, 2:a uppl., Norstedt, Stockholm 1981.
- Christina Hultmark Ramberg, Kontraktsbrott vid köp av aktie, Juristförlaget, Stockholm 1992
- Torgny Håstad, Köprätt – och annan kontraktsrätt, 6:e uppl., Iustus förlag, Uppsala 2009.
- Torbjörn Ingvarsson, Ogiltighet och rättsföljd, Norstedts Juridik, Stockholm 2012.
- Hjalmar Karlgren, Avtalsrättsliga spørsmål, P A Norstedts & Söners förlag, Stockholm 1954
- Jan Kleineman, Ren förmögenhetsskada: särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart, Juristförl., Diss. Univ. Stockholm, Stockholm 1987.
- Bert Lehrberg, Köprätt enligt 1990 års köplag, IBA AB, Warsaw 2008.
- Stefan Lindskog, Förhandlingsspelet – om affärsförhandling och kontraktsskrivning, Norstedts, Angered 1989.
- Håkan Nial, Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut, Stockholm, 1934.

Jan Ramberg, Johnny Herre, Allmän köprätt, 7:e uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2014.

Jan Ramberg, Christina Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, 9:e uppl., Norstedts juridik, Stockholm 2014.

Knut Rodhe, Obligationsrätt, P A Norstedts & Söners förlag, Lund 1956.

Claes Sandgren, Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation, 2:a uppl., Norstedts juridik, Stockholm 2007.

Lars Erik Taxell, Avtal och rättsskydd, Åbo akademi, Åbo 1972.

Henry Ussing, Aftaler – Paa formuerettens omraade, 3:e uppl, G. E. C. Gads forlag, Köpenhamn 1950.

Festskrifter

Håstad, Torgny, Lindblom, Per Henrik, Saldeen, Åke & Agell, Anders (red.), *Festskrift till Anders Agell*, Iustus, Uppsala, 1994

Ramberg, Jan, Sandström, Jan, Gorton, Lars & Grönfors, Kurt (red.), *Festskrift till Kurt Grönfors*, Norstedt, Stockholm, 1991.

Rodhe, Knut & Grönfors, Kurt (red.), *Festskrift till Knut Rodhe: studier i krediträtt och associationsrätt*, Norstedt, Stockholm, 1976.

Borum, Oscar Alfred, Illum, Knud & Ussing, Henry (red.). *Festskrift til professor, dr. juris Henry Ussing*, Köpenhamn, 1951.

Artiklar

Bertil Bengtsson, *Hävningsrätten i nytt läge?*, JT 1990/91 s. 579.

Sjur Brækhus, *En analyse og vurdering av den såkalte negative kontraktinteresse i nordisk kontraktrett*, Tfr 1947, s. 515.

Lars Edlund, *Boilerplate på svenska*, SvJT 2001 s. 172.

Anders Johansson, *Undersökningsplikt vid aktiebolagsförvärv*, SvJT 1990 s. 81.

Jan Kleineman, *Förutsättningsläran tre steg tillbaka?*, JT 1996/97, nr 2, s. 438

Håkan Nial, *Om förvärv i strid med legala förbud*, Tfr 1936, s. 1.

Ola Åhman, *Betydelseprövning vid företagsöverlåtelser*, SvJT 1990, s. 479.

Övrigt

Avtalslagen 2010, www.avtalslagen2010.se.

Stockholms handelskammarens skiljedomsinstituts årsbok 1986, ISSN 0280-493X.

UNITED NATIONS CONVENTION ON CONTRACTS FOR THE
INTERNATIONAL SALE OF GOODS (1980) [CISG]